

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Запорізької облдержадміністрації
Запорізьке територіальне відділення МАН України

Відділення мовознавства
Секція: українська мова

**ІНДИВІДУАЛЬНА МЕТАФОРИЧНА КОНЦЕПТОФЕРА
Г.ГУЗОВСЬКОЇ-КОРИЦЬКОЇ ЗА ЗБІРКОЮ «КАЛИНОВЕ НАМИСТО
ЖІНОЧОЇ ДОЛІ»**

Роботу виконала:

Дурягіна Олександра Олександрівна,
учениця 10-А класу Бердянської
спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 16
з поглибленим вивченням іноземних мов
Бердянської міської ради Запорізької області

Наукові керівники:

Грицан Ганна Леонідівна,
учитель української мови та літератури
вищої категорії, учитель-методист Бердянської
спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 16
з поглибленим вивченням іноземних мов
Бердянської міської ради Запорізької області

Нюкало Олена Володимирівна,
учитель української мови та літератури
вищої категорії, учитель-методист Бердянської
спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 16
з поглибленим вивченням іноземних мов
Бердянської міської ради Запорізької області

Бердянськ – 2022

**Індивідуальна метафорична концептофера Г.Гузовської-Корицької за збіркою
«Калинове намисто жіночої долі»**

Дурягіна Олександра Олександрівна

Запорізьке територіальне об'єднання МАН

Бердянська спеціалізована школа I-III ступенів № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов Бердянської міської ради Запорізької області

10 клас

м. Бердянськ, Запорізька область

Наукові керівники: Грицан Ганна Леонідівна, Ньюкало Олена Володимирівна, учителі української мови та літератури

Анотація

Мета дослідження полягає в аналізі концептофери індивідуальної мовної картини світу Г.Гузовської-Корицької, репрезентованої крізь призму метафор та метафоричних конструкцій (за збіркою творів «Калинове намисто жіночої долі»).

Для досягнення поставленої мети в роботі виконано такі **завдання**:

- ✓ дефіновано стрижневі поняття дослідження «мовна картина світу», «індивідуально-художня картина світу», «метафора», «індивідуальна метафорична концептосфера»;
- ✓ виокремлено та описано метафоричні конструкції в прозі Г.Гузовської-Корицької відповідно до традиційних концептів;
- ✓ з'ясовано місце й роль метафор в організації індивідуально-художньої картини світу письменниці, семантичні особливості метафоричних конструкцій у художніх текстах мисткині;
- ✓ дослідити мовно-стилістичні особливості текстів збірки письменниці.

Актуальність дослідження. Вивчення індивідуального стилю письменників, характеристика мовновиражальних засобів їхніх творів належать до актуальних питань сучасної лінгвістики. Самобутньою є природа прозових творів Г.Гузовської-Корицької, основу яких становлять поетичні образи-метафори. Дослідження метафоризованої індивідуальної мовної картини світу на сучасному етапі мовотворення є доцільним, оскільки вона виступає важливою складовою формування ціннісного образу людини, є джерелом збагачення словникового запасу, підґрунтям вироблення естетичного смаку читача. Актуальність наукової роботи зумовлено ще й тим, що аспекти творчості Г.Гузовської-Корицької на сьогодні практично не досліджені вченими.

Висновки та отримані результати. Отримані результати досліджень свідчать, що метафоричність виступає невід'ємним складником ідіостилу Г.Гузовської-Корицької. Письменниця активно послуговується в оповідках метафоричними конструкціями для всебічного втілення мовної картини світу. Ядро індивідуальної метафоричної концептосфери у творах Г.Гузовської-Корицької утворюють метафоричні поля ЛЮДИНА та СОЦІУМ. Вужче представлені

мегасфери РОСЛИННИЙ СВІТ, НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ, ТВАРИННИЙ СВІТ, ЧАС. Найменше репрезентоване метафоричне поле АРТЕФАКТ.

Ключові слова: метафора, мовна картина світу, концепт, мегасфера, метафорична картина світу, індивідуально-художня картина світу, конвергенція, індивідуальна метафорична концептосфера письменника.

ЗМІСТ

ВСТУП		5
РОЗДІЛ 1	Метафора як репрезентант специфіки індивідуально-художньої картини світу.....	9
1.1.	Поняття мовної картини світу.....	9
1.2.	Метафора як засіб творення метафоричної картини світу....	12
1.3.	Поняття про індивідуальну метафоричну концептосферу.....	15
РОЗДІЛ 2	Концептофера індивідуальної мовної картини світу Г.Гузовської-Корицької крізь призму метафор та метафоричних конструкцій за збіркою «Калинове намисто жіночої долі».....	17
2.1.	Метафори на позначення мегасфери ЛЮДИНА.....	17
2.2.	Метафори на позначення мегасфери СОЦІУМ.....	29
2.3.	Метафори на позначення мегасфери ТВАРИННИЙ СВІТ.....	31
2.4.	Метафори на позначення мегасфери РОСЛИННИЙ СВІТ.....	36
2.5.	Метафори на позначення мегасфери ЧАС.....	39
2.6.	Метафори на позначення мегасфер НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ та АРТЕФАКТ.....	41

РОЗДІЛ 3	Конвергенція як засіб увиразнення метафоричного тла оповідок.....	45
ВИСНОВКИ		47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		50
ДОДАТКИ		52

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КС – картина світу

МКС – мовна картина світу

ІМКС – індивідуальна мовна картина світу

ВСТУП

Людина виступає носієм знань та досвіду багатьох поколінь. Їй відведена важлива роль у формуванні лексичних значень слів. Сьогодні смислове навантаження тріади «світ-людина-мова», а також понять «мовна особистість», «мовна свідомість» є першорядними для вивчення багатьма вченими у сферах когнітивної науки, психолінгвістики, лінгвокультурології, етнолінгвістики тощо. Пильна увага науковців до внутрішнього світу людини зумовлює необхідність лінгвістичних досліджень крізь призму мовної картини світу (у подальшому – МКС). Сфера пізнавальних інтересів для науковців є одним із актуальних об'єктів дослідження. М.Ф.Аліфіренко, О.В.Лукашевич, Т.М.Сукаленко тощо вважають, що ключовим завданням когнітивної лінгвістики є вивчення відображеної в мові системи знань.

Аналіз мовної поведінки людини спрощує підхід до розуміння когнітивного світу особистості, що, у свою чергу, допомагає обґрунтуванню ментальної діяльності не лише індивідуума, а й нації в цілому. Найактивніше цим

послугуються майстри слова, переосмислюючи навколишній світ, трансформуючи його в конкретні художні структури. І найважливішим завданням для письменника сьогодні є необхідність концептуалізувати власний досвід та відшукати індивідуальні інструменти дослідження реального світу.

Авторські художні тексти характеризуються властивістю відтворювати небуденний світ, синтезуючи для цього різноманітні мистецькі традиції. На їх основі ґрунтується створення засобів образності, чільне місце серед яких посідає метафора. Феномен цього лінгвістично-естетичного явища (різновиду тропу поетичного мовлення) умотивований його важливою роллю в мовних та мисленнєвих процесах, у яких метафора виступає як засіб пізнання навколишньої дійсності, переосмислення останньої. Здатність до розкриття сутності одних явищ чи предметів через інші допомагає майстрам слова використовувати й найбільш виразно передавати необхідну інформацію, застосовувати відомі образи для численних характеристик об'єкта змалювання чи процесу.

Вибір теми дослідження визначений природою прозової творчості Г.Гузовської-Корицької, представниці письменників Запорізького краю, й органічно пов'язаний з особливостями художнього мислення авторки, що втілено в різних за будовою та семантикою образах – метафорах.

Однією з ознак ідіостилю Г.Гузовської-Корицької є насиченість текстів метафоричними конструкціями різних типів, що увиразнюють індивідуальну мовну картину світу. Найяскравіше це виявляється у творах збірки «Калинове намисто жіночої долі», що вийшла друком 2020 року. Використані в текстах авторки численні метафори виступають основою творення оригінальних психологічних характерів персонажів, розмаїтої гами їхніх емоцій та почуттів.

Актуальність дослідження метафоричних конструкцій в образній картині світу письменниці полягає в прагненні проаналізувати авторські метафори різнопланово: як троп, завдяки якому увиразнюється пізнання та освоєння світу читачем, та як один з механізмів відображення позамовленнєвої дійсності в одиницях мови й мислення, пов'язаних з пізнавальними процесами, які є базовим матеріалом когнітивної лінгвістики – науки, що сьогодні на часі. Тож дослідження

метафоризованої індивідуальної МКС на сучасному етапі мовотворення є доцільним, оскільки вона виступає важливою складовою формування ціннісного образу людини, є джерелом збагачення словникового запасу, підґрунтям вироблення естетичного смаку читача.

Актуальність наукової роботи зумовлена ще й тим, що аспекти творчості Г.Гузовської-Корицької на сьогодні практично не досліджені вченими. Цей аналіз – спроба відкрити українському читачу нове ім'я, познайомити його з непересічною особистістю мисткині, особливостями її ідіостилу. Хоч творча спадщина авторки й невелика за обсягом, але вона вирізняється національною специфікою, оригінальністю, широтою мислення, глибиною висвітлюваних проблем, мовним багатством, зокрема використанням розмаїтих метафоричних конструкцій. Завдяки останнім письменниця ненав'язливо привертає увагу читачів до культурної спадщини, історії, родовідних цінностей, апелює до їхньої національної свідомості. Тож поетична мова письменниці вимагає детального лінгвістичного дослідження.

Мета дослідження полягає в аналізі концептофери індивідуальної мовної картини світу Г.Гузовської-Корицької, репрезентованої крізь призму метафор та метафоричних конструкцій (за збіркою творів «Калинове намисто жіночої долі»).

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- ✓ дефінувати стрижневі поняття дослідження «мовна картина світу», «індивідуально-художня картина світу», «метафора», «індивідуальна метафорична концептосфера»;
- ✓ виокремити та описати метафоричні конструкції в прозі Г.Гузовської-Корицької відповідно до традиційних концептів;
- ✓ з'ясувати місце й роль метафор в організації індивідуально-художньої картини світу письменниці, семантичні особливості метафоричних конструкцій у художніх текстах мисткині;
- ✓ дослідити мовно-стилістичні особливості текстів збірки письменниці;

✓ з'ясувати джерела метафоричних художніх образів.

Об'єкт дослідження становлять оповідки збірки «Калинове намисто жіночої долі» Г.Гузовської-Корицької.

Предметом вивчення в роботі є метафори та метафоричні конструкції, репрезентовані в індивідуально-художній картині світу письменниці, засоби їх реалізації та впливу на формування світоглядної позиції читача.

Теоретико-методологічною основою роботи є праці українських і зарубіжних науковців з питання дослідження мовної картини світу в різних галузях знань: лінгвістиці, етнолінгвістиці, соціолінгвістиці, психології, етнопсихології, антропології, культурології та інших (Н.Д. Арутюнової, І.О. Голубовської, Ю.М. Караулова, Г.В., Костомарова, О.С.Кубрякової, Ж.П. Соколовської, В.М. Телії, Г.М. Яворської). Вивченню особливостей використання метафоричних конструкцій присвятили наукові розвідки як українські (У.Б.Галів, Ю.В.Кравцова, М.М.Полюжин, Т.М.Суколенко, Л.Ю.Тиха, Н.В. Чендей, О.І.Черненко, А.П.Чудинов, Ю.О. Шепель), так і зарубіжні дослідники (Т.М.Гуревич, Ю.М.Караулов, О.С.Кубрякова, З.Д.Попова).

Наукова новизна. У роботі вперше зроблено спробу дослідити індивідуально-художню картину світу, представлену в концептосфері малої прози Г.Гузовської-Корицької, зокрема в оповідках збірки «Калинове намисто жіночої долі», та проаналізувати зумовленість використання метафоричних конструкцій, що є домінантною ознакою оригінального ідіостилю письменниці.

Теоретичне значення роботи полягає в аналізі прозової мови творів Г.Гузовської-Корицької щодо реалізації в них потенційних можливостей метафоричних конструкцій як підґрунтя відображення індивідуально-художньої картини світу. Результати здійснених досліджень обґрунтовують механізми творення метафор в оповідках письменниці (збірка «Калинове намисто жіночої долі»), їхні структурно-семантичні особливості, виявляють найхарактерніші зображальні засоби авторських текстів; розширюють уявлення про значення малої прози

Г.Гузовської-Корицької для збагачення лексичного складу української мови, формування свідомої особистості, яка шанує слово рідного народу.

Практичне значення дослідження. Опрацьований теоретичний, критичний матеріал, основні положення роботи й висновки можуть бути використані на уроках з вивчення творчості письменників рідного краю, під час проведення заходів, присвячених їм; у подальшому дослідженні особливостей індивідуального стилю Г.Гузовської-Корицької, при укладанні словника ідіостилу письменниці.

Джерелом фактичного матеріалу слугує збірка оповідок Г.Гузовської-Корицької – Гузовська-Корицька Г. Калинове намисто жіночої долі / Галина Гузовська-Корицька. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2020. – 106 с. – (ДК).

Методи дослідження. У роботі використано описовий метод з елементами контекстуального та лінгвокультурологічного аналізу, герменевтичного аналізу (філософської інтерпретації).

Структура роботи. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТАФОРА ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ СПЕЦИФІКИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ХУДОЖНЬОЇ КАРТИНИ СВІТУ

1.1. Поняття мовної картини світу

Одним із основних понять, що відображає специфіку буття людини, його зв'язок зі світом, є поняття картини світу. Реальні закономірності природи докладно пояснюються фізичною наукою. Тож не випадково, що термін «картина світу» був введений саме фізиком Г.Герцем і пояснювався як «сукупність внутрішніх образів предметів, з котрих логічно можна отримати відомості відносно цих предметів» [3, с.208].

На необхідності створення картини світу як важливої складової життєдіяльності людини, що зумовлено її бажанням створити в уяві (у собі) спрощений, зрозумілий образ, котрий замінює світ, наголошував і теоретик Альберт Ейнштейн. Науковець стверджував, що саме на створену картину світу і її оформлення людина «переносить центр ваги свого духовного життя, щоб знайти спокій та впевненість, які не може віднайти в надзвичайно бурхливому кругообігу власного життя» [2, с.32].

У зв'язку з тим, що рефлексія людиною навколишнього відбувається в багатьох галузях духовної діяльності, виникають і різні картини, за допомогою яких вона специфічно вичленовує світ: філософська, релігійна, художня, фізична, історична, мовна тощо. Кожен, чи то живописець, філософ, письменник, дослідник, здійснює це неповторно.

Усі картини світу підпорядковані мовній, тому що вона охоплює різні сфери людського пізнання і є найбільш стійкою. Підтвердженням цього є слова філософа Ж. -П.Сартра, який зазначав: «Так як я відкрив для себе світ через мову, я довго сприймав мову як світ» [22, с.4].

Світ, дійсно, варто пізнавати з позицій мови. На цьому наголошували лінгвісти першої половини минулого століття Й.Л. Вайсгербер, Е. Сепір, переконуючи, що лише в процесі соціалізації, тобто контактування людини з навколишнім середовищем, формується правдива картина світу.

Оригінальність відтворення дійсності в різних мовах у середині ХХ століття привернула увагу й філософа-мовознавця В.Гумбольдта. На його переконання, головною функцією мови є перетворення світу в думки, визначення мовою мислення народу. Продовжувачем ідей неогумбольдіанства, що стали першоосновою антропологічної лінгвістики, є Б.Уорф, який також виступав за мовне пізнання світу. А враховуючи те, що об'єкт відбиття спільний, уважав мову дієвим засобом спілкування між людьми [4].

Термін «мовна картина світу» (МКС) у науковий обіг був уведений німецьким мовознавцем Л.Вайсгербером. Поняттям МКС у наукових роботах послуговувалися як українські (У.Б.Галів, М.М.Полюжин, Т.М.Суколенко, Л.Ю.Тиха, Н.В. Чендей,

Ю.О.Шепель), так і зарубіжні дослідники (Ю.Д.Апресян, Ю.М.Караулов, О.С.Кубрякова, З.Д.Попова).

Теорія мовної картини світу в сучасній науці знаходиться в стані активної розробки у двох напрямках: лінгвістичному та філософському. Багато науковців (Т.М.Гуревич, Н.Є.Сулименко, В.Д.Черняк та інші) схильні трактувати мовну картину як цілісний образ світу, що є підсумком духовного життя людини, у формуванні якого активно беруть участь усі вияви його психічної діяльності [2, с.34].

Сьогодні існують й інші трактування поняття МКС. Так, лінгвокультуролог В. А. Маслова в підручнику «Когнітивна лінгвістика» дає таке визначення: «Картина світу – створений людиною суб'єктивний образ об'єктивної дійсності – це не дзеркальне відображення світу, а завжди певна його інтерпретація» [10, с.37]. На думку професора О.С.Кубрякової, мовна картина світу виступає «частиною концептуального світу людини», прив'язана до мови й змінена через мовні форми [2, с.34].

На основі аналізу визначень МКС можна виділити такі її складові:

- модель, схема сприйняття дійсності;
- вироблена віковим досвідом народу як результат пізнання;
- відображена в мові;
- орієнтує людину на певне ставлення до світу;
- змінна в часі;
- національно специфічна;
- наївна, на відміну від реальної картини світу.

Окреслені складові підкреслюють тісний зв'язок МКС з розумінням людиною світу. Австро-угорський філософ Л.Вітгенштейн стверджував, що саме «межі моєї мови означають межі моєї свідомості» [21, с.6].

Слід зазначити, що мовна картина світу, що за приналежністю є індивідуальною, розвивається поступово й формується національною свідомістю. Мова – надбання усього народу, вона відбиває його психологію. Тому можна стверджувати: МКС, що є складовою системної, концептуальної картини світу,

включає як основоположні знання явищ дійсності, так і ментальні стереотипи сприйняття навколишнього, мовні засоби вираження знань про інтерпретоване.

Усупереч думці Л. Вайсгербера про маневреність застосування людиною рідної мови, у процесі якої вона «здатна зберігати своєрідність особистості», саме національна специфіка МКС обмежує неповторність цієї особистості [1, с.135].

Ще одним аргументом на підтвердження національного характеру МКС є й те, що культурне життя мовленнєвих колективів здійснюється через мовні явища, а значить, мовна та культурна картина представників певної нації тісно взаємодіють і, як зазначає філолог С. Тер-Мінасова, «походять до реальної картини світу, а точніше просто до тієї дійсності, що оточує людину» [20].

На національному характері мовної картини світу, що передається із покоління в покоління, наголошував І. Штерн. Науковець уважав, що створення у свідомості представника певного етносу цієї картини відбувається «крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних мовному колективу» [23]. Це пояснюється оригінальною структурою кожної мови, а також тим, що матеріальні та соціальні умови розвитку різних народів не є однаковими. Отже, людина пояснює навколишній світ «за національними, концептуальними канонами» [23].

Суспільно-історичний досвід кожного народу, що формується завдяки мові, окреслює її специфіку на всіх рівнях. Найбільші когнітивні можливості характерні для лексичної системи мови, тому, на думку науковиці В.Сімонок, саме семантичні поля є елементами МКС. Це зумовлено активним використанням вербальних засобів мови в процесі членування, категоризації світу [15].

Тотожну думку висловлював і Л. Вайсгербер, який обстоював словоцентричну концепцію мовної картини світу. І пояснював це великою кількістю, на відміну від інших, лексичних одиниць, що моделюють світ не абстрактно, а в конкретній яскравій формі. Вербалізація, за Л.Вайсгербером, допомагає легше виявити «світоглядну природу мовної картини світу» [1, с.78]. Домінантність у мові лексичного рівня обумовлює образ МКС як системи семантичних полів.

Кожна людина має індивідуальну картину світу. МКС будь-якого письменника репрезентується в художньому тексті й зумовлена його індивідуальними уявленнями

й намірами щодо сприйняття навколишнього середовища. Усвідомлення буденного існування митцем у творах часто є проєкцією власного життя автора на розуміння реалій світу й знаходить вираження в асоціаціях, ментальних утвореннях. Тож, спираючись на дослідження В.Кононенка, виділяємо поняття індивідуальної мовної картини світу (ІМКС), яка зумовлена духовним самовизначенням та прагненням національного суверенітету митця [6, с.42].

1.2. Метафора як засіб творення метафоричної картини світу

Тематичні номінативні групи, представлені у фонді лексики української мови, є назвами фрагментів існуючої МКС і допомагають людині побудувати стосунки з об'єктивною реальністю. У процесі цього досвід, отриманий окремими індивідами, перетворюється на колективний. Людина постійно пристосовується до дійсності, збагачуючи мову новими одиницями, які можуть брати участь у процесі метафоризації.

Інформація в людській свідомості має вигляд понять (концептів), а в мові вона закодована завдяки метафорам. На думку, професора лінгвістики З. Д. Попової, образ «того, що безповоротно минуло з наших відчуттів,— взагалі уявлення про світ, – метафоричні» [12, с. 20].

Метафора містить знання про світ і постійно використовується людиною за спроби інтерпретувати сприйняте, створюючи метафоричні поля. Тому Н.В. Чендей вважає за доцільне виокремлювати термін «метафорична картина світу» (метафорична КС) і співвідносити її з іншими видами картин світу (у подальшому – КС), фрагментами якої вона виступає: мовною, концептуальною, етнічною, художньою. Можливість виокремлення метафоричної КС науковець обґрунтовує тим, що «метафорична концептуалізація дозволяє осмислити одну галузь знання крізь призму іншої, уміщує інформацію про складну структуру багатосмислових значень, які завдяки своїй метафоричній природі гармонійно поєднуються» [11, с.276].

МКС, відображена в метафоричній номінації, зрозуміла всім носіям певної мови, тому є національно стійкою. Картина світу, побудована на метафорі, містить

імпліцитне протиставлення узвичаєного сприйняття світу, яке відповідає таксономічним ознакам, тому рідкісному, що розкриває сутність предмета. Така картина світу протиставляється стереотипній. Метафора заперечує приналежність об'єкта до певного класу, який реально представляє, і включає його до категорії, не властивій раціональному розумінню.

«Метафора, – як стверджує лінгвіст Н.Д.Арутюнова, – це виклик природі. Джерелом метафори є свідомо помилка в таксономії об'єктів» [19, с.19]. Це зумовлено тим, що картина світу не відображає реальність дзеркально, а крізь призму інтерпретує її сприйняття та розуміння індивідумом. Роль такої призми, на думку Е.Прутник, може виконувати метафора, тому що вона є основою для розгляду нового через уже відоме, що зафіксоване й має вигляд мовної одиниці [13, с.73].

У роботі ми спиратимемося на визначення поняття «метафора», подане в літературному словнику-довіднику «Nota bene». За ним, «метафора – троп поетичного мовлення», у якому «певні слова та словосполучення розкривають сутність одних явищ та предметів через інші за схожістю чи контрастністю» [9, с.444].

На сьогодні немає одностайної думки щодо видів метафор та їхньої класифікації. Серед розмаїття видів метафор та метафоричних конструкцій більшість науковців виділяють такі:

- класична метафора;
- уособлення/персоніфікація;
- генітивна метафора (метафора родового відмінка);
- метафора орудного відмінка;
- розкрита, розшифрована метафора;
- метафора-прикладка;

- метафора-метонімія;
- ланцюжки метафор;
- метафора-метаморфоза;
- метафоричний епітет.

Ю.М.Гурмак відносить до видів метафор та метафоричних конструкцій ще й такі: художня синестезія, синекдоха, перифраз (розгорнута метафора), паронимазія. У процесі аналізу творів Г.Гузовської-Корицької спробуємо відшукати зазначені вище види метафор та вмотивувати їх використання.

Звертаємо увагу на те, що метафора виступає одним із засобів поповнення мови за рахунок наявного в ній лексичного матеріалу. Це є важливим націєтворчим фактором для носіїв однієї мови різних поколінь, які уникають лексичних запозичень. Метафорична картина світу містить елементи попереднього світосприйняття й мовної техніки, тому що процес пізнання спирається на них і використовує пов'язані з ним знаки. Результатом такого процесу, як вважає науковиця В.М.Телія, є «мовна картина світу, відображена у значеннях мовного інвентаря та граматики» [18, с.202-203].

Найяскравіше МКС представлена в поетичних та прозових текстах, де майстри слова використовують художню метафору для створення світу, побаченого ними.

1.3 Поняття про індивідуальну метафоричну концептосферу

Основу складної метафоричної картини світу в авторських текстах становлять концепти, що вербалізуються у творах у вигляді взаємопов'язаних послідовних метафоричних конструкцій. Науковий підхід до аналізу метафоричної КС, що полягає в дослідженні її концептів, називається семантико-когнітивним. Прихильники такого підходу (Т.П.Вільчінська, Ю.В.Кравцова, О.В.Лукашевич,

З.Д.Попова, Т.М.Суколенко) розглядають метафору як мовно-ментальне явище, вербальний конструкт, що використовується для характеристики та номінації об'єкту, формування концепту. Нам видається влучним тлумачення терміну *концепт*, подане О.С.Кубряковою, яка розглядає це поняття як «оперативну змістову одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, усієї картини світу, відображеної в людській психіці» [8; с. 90]. Метафорична КС функціонує за рахунок метафоричних полів, кожне з яких реалізується за рахунок концептів, які їх складають.

Загальні закономірності метафоричної концептуалізації та репрезентації світу характерні для конкретного історичного періоду, а концепти властиві носіям певної етнокультури. Сукупність метафоричних концептів, які існують у свідомості представників народу, утворюють метафоричну концептосферу, яку О.І. Черненко розуміє як «своєрідний депозитарій, умістилище концептів різного роду» [22; с.4].

Ураховуючи своєрідність сприйняття дійсності індивідом та формування ним оригінального духовного світу, можемо передбачити існування для кожного власних критеріїв розпізнавання цінностей при диференціюванні явищ світу. Тому на основі аналізу метафоричних художніх текстів можна визначити індивідуальну метафоричну концептосферу письменника.

Науковиця Ю.В.Кравцова на основі робіт в галузі когнітивного метафоричного моделювання (А.М.Баранов, А.П.Чудинов), ідеографічних словників (Ю.М.Караулов, О.С.Баранов) та власних спостережень над фактами метафоризації розробила класифікацію сфер-джерел та сфер-цілей метафоричної проєкції, які входять до складу семи мегасфер: ЛЮДИНА, СОЦІУМ, ТВАРИННИЙ СВІТ, РОСЛИННИЙ СВІТ, НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ, ЧАС, АРТЕФАКТ [7; с.82-100]. Водночас на основі зазначеної класифікації лінгвіст виділяє такі типи метафор: антропоморфні, соціоморфні, зооморфні, фітоморфні, абіотичні, артефактні, хрономорфні.

У дослідженні індивідуальної метафоричної концептофери Г.Гузовської-Корицької ми спиратимемося на класифікацію, запропоновану Ю.В.Кравцовою, та типи метафор, виділені нею.

РОЗДІЛ 2
ІНДИВІДУАЛЬНА МЕТАФОРИЧНА КОНЦЕПТОФЕРА
Г.ГУЗОВСЬКОЇ-КОРИЦЬКОЇ ЗА ЗБІРКОЮ «КАЛИНОВЕ НАМИСТО
ЖІНОЧОЇ ДОЛІ»

2.1. Метафори на позначення мегасфери ЛЮДИНА

Досліджуючи твори Г.Гузовської-Корицької, ми звернули увагу на те, що в них яскраво представлена індивідуальна метафорична концептосфера письменниці. Основу метафоричної КС у творах авторки становлять метафоричні поля ЛЮДИНА, СОЦІУМ, ТВАРИННИЙ СВІТ, РОСЛИННИЙ СВІТ, НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ, ЧАС, АРТЕФАКТ, які репрезентовані по-різному: одні представлені ґрунтовно й широко, інші – епізодично. Таким чином простежується своєрідна висхідна градація метафоричних сфер, домінантою якої у творах авторки виступає поле ЛЮДИНА (Додаток А).

Семантико-когнітивне дослідження художньої метафорики мегасфери ЛЮДИНА за збіркою «Калинове намисто жіночої долі» виявило наявність таких понятійних сфер, як фізіологічні, фізичні, психічні, душевні властивості особистості. На їх підставі виокремлюємо метафоричні концепти «Життя», «Душа», «Почуття», «Плач», «Сміх», «Тіло». Серед перерахованих домінантними є концепти «Життя» та «Душа». Широку репрезентацію цих концептів у досліджуваних творах обумовлюємо тим, що *Життя* людини та *Душа* є найвищими духовними цінностями будь-якого народу взагалі й українців зокрема, що й утверджує авторка власною прозою.

Обов'язковий елемент концептосфери «Життя» включає уявлення про різні стадії існування людини й виступає в метафорах, пов'язаних з лексемами *роки, стрічка, доля, життєвий, спливати*: «*стрічка часу не зупинилася на життєдолі*» [4, с.65], «*життєва рапсодія затягнулася*» [4, с.46], «*доля дарувала світлі тони*» [4, с.4], «*рудоволоска пройнялася життєвістю*» [4, с.47], «*прокручувала прожите*» [4, с.41], «*життєва кольористика була насичена світлими тонами*» [4, с.11].

На основі розгляду дефініції *Життя* як періоду існування кого-небудь [7], виокремлюємо базовий смисловий компонент *життя-вік*, який наявний у творах авторки. Метафоричне поле «Життя» асоціативно пов'язане з градаційними часоназвами: *дитинство, молодість, старість*. Так, часоназва *дитинство* у складі генетивної метафори посилюється одоративним епітетом з підкреслено позитивним значенням: «*Запахло печеною картоплею, квашеною капустою та млосним щемом дитинства, коли матуся після хліба кидали в піч бараболі*» [4, с.101].

Швидкоплинність життя, особливо відчутну в молодому віці, відтворено за допомогою імпліцитного образу *води*, вираженого дієслівною метафорою- уособленням у рядках: «*Молодість спливе за водою*» [4, с.68], яке має фольклорне підґрунтя.

Продуктивними є метафоричні конструкції на позначення *старості*: «*роки додolu гнуть*» [4, с.68], «*волосся припорошене роками*» [4, с.98], «*волосся вкрилося життєвим сріблом*» [4, с.3], «*бабуся-вчителька, опираючись на роки, ...направлялася до оселі*» [4, с.7], «*батьки вже в поважному віці*» [4, с.8].

Простежмо, як майстерно реалізує метафоричний концепт «Життя» авторка в оповідці «Романа», виважено вводячи в контекст різні метафоричні конструкції: генітивну, орудного відмінка, метафоричний епітет. Бабуся «*спостерігала очима мудрості*» за тим, що творилося на обійсті, «*підпирала роки яблунею*», незважаючи на втомленість, «*йшла, опираючись на роки*», щоб зустріти онучку. А згадка про волосся старенької, укрите сивиною, «*припорошене роками*», пробуджує в читача розуміння зрілості й тягара життєвих проблем, які випали на долю героїні [4, с.91].

Звертаємо увагу на те, що авторка тактовно й обережно намагається сказати про життєві реалії, що здатні викликати в читача болючі відчуття. Так, говорячи про смерть героя, письменниця вдається до використання метафори, в основі якої евфемізм: «*пішов у засвіти*».[4, с.40].

Художньо-семантичне наповнення лексеми *життя* як існування віддалено пов'язане зі смислом *життя-самотність*, що репрезентовано в аналізованих творах у метафорах-уособленнях: «*самотина окутувала душу*», [4, с.74] «*самота поселилася в закутку душі, заповзла в серце, смокче каяттям*» [4, с.104].

Печальна реалія сьогодення – жахлива самотність (невід'ємна ознака сучасної картини світу) – знаходить відбиття на сторінках багатьох оповідок авторки і яскраво увиразнюється в метафоричних конструкціях. У творах збірки змальовано різні причини, чому люди залишаються один на один із собою. Так, з оповідки «Італійка» дізнаємося, що спочатку Марійка залишила дітей і поїхала на заробітки, а потім вони покинули матір, не знайшовши себе на рідній землі, тому «*самота поселилася в закутку душі, заповзла в серце, смокче каяттям*» героїню [4, с.104]. «*Самотина*

окутувала душу й тіло» Марійки («Кульбаба»), яка не могла бути з коханим через поголос заздрісних односельців [4, с.74]. А в оповідці «Лікарка» на самотню бабусю *«очима тривоги зирили розсипані пігулки»*. Цією антропоморфною метафорою авторка підкреслює, що жінка залишилась одна, вона не має душевного спокою, хвилюється через онука, який служить на фронті. Невідомість, що поглинає її душу зсередини, відсутність підтримки з боку близьких людей ламають її життєвий стрижень. І лише розсипані пігулки, наче живі істоти, дивляться на неї очима тривоги: чи підійме вона їх, чи виживе?

Попри те, що долі героїв творів такі різні, усі персонажі однаково страждають, зазнають душевних мук і стоїчно сприймають виклики долі, що блискуче відтворюється авторкою за допомогою метафоричних конструкцій.

Концепт «Життя» в метафоричній картині світу письменниці знаходить виявлення й у підконцепті «Доля». Українці завжди вірили у фатум, у невідворотність певних подій. Саме тому лексема *доля* досить поширена в УНТ, фразеологізмах, творах письменників. Чимало перенесень на основі використання цього номінативу виділяємо й у *метафоричній картині світу*, утіленій у малій прозі Г.Гузовської-Корицької: *«сторінка чужої долі»* [4, с.59], *«витягувала примхи долі»* [4, с.102], *«доля, зрошена вірою, надією»* [4, с.59], *«доля зубами випробувань міцно вчепилася в сім'ю»* [4, с.47], *«стрічка долі Ксенії»* [4, с.59], *«доля підготувала нелегке випробування»* [4, с.48].

Доля кожного з героїв творів Г.Гузовської-Корицької непередбачувана. До когось вона поблажлива (*«дарувала світлі тони»*) [4, с.4], комусь уготувала випробування життям на чужині (*«розсипалася червоним намистом по світах»*) [4, с.102], комусь ставила перешкоди, змушуючи долати їх, перевіряючи на міцність (*«Вона [Надійка] вибиралася з павутини долі»*) [4, с.8]. А от для героїв твору «Італійка» доля виявилася примхливою, бо *«зіткала затонкий серпанок для їхньої любові»* [4, с.102].

Яскраву метафору на позначення підконцепту «Доля» знаходимо й у творі «Лікарка». Вдумаймося в глибокий зміст сказаного: *«Дві жіночі долі ділилися найпотаємнішим»* [4, с.10]. За допомогою використання *метонімії* письменниця

намагається передати той невидимий зв'язок, який виник між двома жінками-представницями різних поколінь, що мали свої життєві випробування, але поріднилися на підґрунті складних колізій долі. Попри всі відмінності, ніщо не завадило їм знаходити теми для розмов, відкривати найпотаємніші закутки душі. Повчальність метонімії очевидна: не важливо, наскільки люди різні, життєві обставини зможуть їх зблизити чи розвести: чужі стануть рідними, вороги – друзями.

Герої творів аналізованої збірки намагаються покращити умови існування. Дехто їде за кордон, ставлячи під загрозу власне сімейне щастя, деякі йдуть на війну, ризикуючи втратити життя. У кожного різні обставини й ситуації, тож письменниця, уводячи в канву творів *метафоричні конструкції*, прагне пояснити, що життя на кожному кроці буде ставити всілякі пастки, намагатиметься збити з ніг або ставитиме перед складними випробуваннями. Тож треба вірити у власні сили та іноді вміти ризикнути задля щасливого майбутнього. Так, Оксана, героїня твору «Гувернантка», **«кинула на ваги долі власне життя»** [4, с.51]. Наведена генітивна *метафора* допомагає зрозуміти, наскільки хиткі, як ваги, сподівання на кращу долю. Проте люди завжди мріють про щасливе життя, хоч не всі його отримують. Шальки терезів долі Оксани хитнулися в бік добра.

У народній свідомості побутує думка: випадковості не є випадковостями. Дійсно, одна маленька, незначна подія, може змінити життя. Про це йдеться в оповідці «Таміла». **«Рука випадковості змінює чиєсь життя»**, – стверджує письменниця, і завдяки наведеній *метафорі* підкреслює, що іноді відбуваються такі ситуації, які можуть стати доленосними [4, с.36]. Волонтерка, головна героїня твору, сприяла молодій парі у вирішенні проблем. Доля пізніше звела їх на літаку, щоб показати, як змінилось життя закоханих після допомоги Таміли, щоб дати зрозуміти, що їхня перша зустріч була не випадковістю, а безцінним подарунком.

Отож, у збірці «Калинове намисто жіночої долі» багато метафор з цільовим доменом *доля*, які закликають до роздумів над життєвим шляхом героїв. Завдяки ним передається почуття ностальгії, відчуття приємних, а інколи й поганих спогадів. Таким чином письменниця допомагає читачам зануритися в історію подій, зрозуміти

душевний стан героїв, порадуватись за них, або, навпаки, – поспівчувати персонажам.

Вербалізація концепту «Душа» в аналізованих творах виявляється в цільових доменах: спогади, пам'ять, роздуми, мрії, реалії. У багатьох метафорах цілеспрямовано використовується лексема *душа*. Такі метафори здебільшого мають традиційне національне підґрунтя: *«струни душі»* [4, с.59], *«найпотаємніші закутки душі»* [4, с.59], *«Тарас був душею в селі»* [4, с.31], *«у душі боролися два бажання»* [4, с.56].

Герої оповідок Г.Гузовської-Корицької – це звичайні люди, яким притаманно помилятися, мріяти, прагнути чогось, досягати мети. Водночас вони здебільшого глибокі натури, не схильні діяти зопалу, наділені життєвою мудрістю, здатністю виважено приймати рішення. Цим зумовлене широке використання метафор на позначення *мрій, роздумів, реалій життя*. Так, Леся («Джейн») під впливом життєвих обставин – війни на Сході – кардинально змінює свою долю. Не може бути осторонь біди: замість того, щоб займатися улюбленою справою, *«музику поміняла на слово»* – пішла до армії. Метафорична конструкція передає підсвідомий сум жінки за минулим життям, але героїня розуміє, що в неї є інше призначення. Не реалізувалися й життєві плани Сергія, персонажа оповідки «Учителька», який *«виношував мрію стати художником»*: через смерть батька всі сімейні справи лягли на його плечі [4, с.5].

Іноді обставини життя вносять корективи в мрії людини й навіть допомагають *«вибратися з павутини долі»*, як, наприклад, Надійці, героїні оповідки «Лікарка». Після аварії, у яку потрапила матір, юнка *«виношувала мрію вчитися на лікарку»*, вона *«не сиділа склавши руки, ходила по тренінгах ... почерпнути у пригоріщу знань»* [4, с.8]. За цей час дівчина зазнала багато страждань та відчаю, але зробила все можливе й реалізувала мрію, що стала метою її життя – допомагати іншим.

Для когось з героїв творів авторки найпалкіша мрія – возз'єднатися з близькими людьми, відчувати родинне тепло. Батько Оксани («Гувернантка») від'їхав на заробітки, коли та ще була маленькою. Тому героїні часто *«у сні приходить минуле з міцними батьковими руками»* [4, с.51]. Через цю метафору передається

бажання дівчини поринути в дитинство, жити безтурботно, посидіти на колінах у татуса, яке вона свідомо реалізовує, виїхавши за кордон, аби мати можливість зустрітися з батьком.

Завдяки метафоричним конструкціям, в основі яких домен *мрія*, авторка доносить думку, що треба мріяти, але цього занадто мало для досягнення мети, тому необхідно докладати всіх зусиль, щоб реалізувати задумане.

Водночас звертаємо увагу на те, що письменниця для реалізації концепту «Душа» здебільшого використовує опосередковані назви, виражені лексемою *спогади*: *«згорнула спогади в альбом»* [4, с.104], *«розплутувати клубок спогадів»* [4, с.59], *«вмокнула перо в спогади»* [4, с.102], *«згорьований спомин»* [4, с.101], *«пам'ять розмотувала клубок взаємин»*, *«пелена спогадів»*, *«перебираючи нитки життя Сергія та Марійки»* [4, с.5], *«прокручуючи стрічку вчорашньої зустрічі»* [4, с.11].

У метафоричній картині світу авторка змальовує кожного героя як такого, чий спогади або щасливі, викликають радісні почуття (*«пропливало вчительчине життя, всіяне веселковими кольорами»* [4, с.4]), або болючі – змушують сльозу *«скотитися згорьованим спомином»* [4, с.101]. Інколи пелена щасливих споминів обволікає з усіх боків персонажів і дає можливість не думати про сіре сьогодення. Так, героїня оповідки «Учителька» Оксана Петрівна мріє про повернення онука з фронту. Намагаючись відволіктися від суму, згадує про приємне, відчуває, як *«спогади півстолітньою пеленою накрили душу»*. Життя старенької було яскраве, але доля посиляла й складні випробування, іноді була примхливою, тому *«життєве надвечір'я, яке невідворотно пригинало до землі тягарем утрат, давалося взнаки»* [4, с.4]. А в оповідці «Гувернантка» ідеться про те, як Оксані та її батьку довелося розлучитись через хворобу матері, але в часи смутку від згадок про дитинство *«теплим спомином наповнювалося тіло»* героїні: мала надію, що доленосна зустріч з татом таки відбудеться.

Інколи метафори увиразнюють глибину переживань героїв оповідок, коли ті завдяки світлинам згадують рідних, які далеко: *«Альбомні сторінки, щедро всіяні спогадами, збуджували уяву дівчини»*, в Оксани *«сльози болем полилися на*

альбом», викликані споминами про батька. Вона розуміє, що Схід може забрати його, але донька вірить у повернення тата, у щасливе сімейне майбутнє («Ясик») [4, с.61].

Неабиякого болю зазнає Ярина з твору «Зозуля». Вона сумує за дітьми, які не можуть бути поруч із нею. Жінка *«зняла з полиці найдорожчий скарб, що берегла роками як зіницю ока»* [4, с.96]. Оригінальна метафорична конструкція, в основі якої перифраз до лексеми *альбом*, підкреслює важливість світлин у житті людини, бо вони дають змогу поринути в щасливі миті минулого, побачити рідні усмішки, але в той самий час викликають відчуття туги, що огортає тіло й душу.

Спогади про рідних можуть дбайливо зберігатися не лише в альбомах й у світлинах, а й у знакових місцях. Члени родини Оксани («Ясик») «провідують могилку дідуся»: *«дві гілки жасмину залишаються свідками пам'яті про рідного серед рідних»* [4, с.66]. Звертаємо увагу, що ясин, за християнською символікою, означає чистоту й вірність, є квіткою Діви Марії: родина не забуває близьких, попри біль утрати.

Метафоричними конструкціями на позначення концепту «Душа», що виявляється через цільові домени *спогади, мрії, роздуми, реалії життя*, авторка дозволяє глибше зануритися у внутрішній світ героїв, допомагає читачам зрозуміти, що їм також може бути боляче, доведеться відчувати біль минулого, а іноді зазнавати щастя, сповненого світлих барв. Головне – не втрачати віри.

Життя людини складне й непередбачуване. Воно не лише приносить радість, а й часом завдає болю, страждань, викликає тривогу, смуток. Герої оповідок виявляють витривалість, смиренність, з гідністю долають проблеми. Змальовуючи стан людей за різних життєвих обставин, письменниця використовує чимало метафоричних конструкцій, що ілюструють концепт «Почуття». Так, героїня твору «Ясик» Оксана дочекалася коханого з Афганістану, *«виболіла серцем»* [4, с.59]; дівчину *Роману* з однойменної оповідки охоплює *«рій думок»*, коли вона з *«присмаком гіркоти»* згадує рідних, що далеко від неї («Романа») [4, с.89]; *«пелена роздумів»* накриває заробітчанку Ярину, яка змушена заради дітей та хворого батька покинути рідну домівку («Зозуля») [4, с.95].

Часто в аналізованих творах авторки вживаються метафори з опорними словами на позначення негативних людських емоцій та відчуттів: страждання, тривоги, смутку, туги, розпачу, жалю: «хвиля розпачу» [4, с.104], «біль загнала в найпотаємніші закутки душі» [4, с.47], «вмивалася нелегкими роками жіночої долі» [4, с.74] «туга вихлюпнула материнським розпачем і болем», «зболений погляд» [4, с.90], «зболена сльоза» [4, с.78], «**очима тривоги зирили** на лікарку розсипані пігулки» [4, с.9], «розпач гадюкою заповз» [4, с.57].

Звертаємо увагу на те, що здебільшого стану тривоги й надмірних страждань зазнають жінки, переважно матері. Так, головна героїня оповідки «Софійка» «вмивалася розпачем», хвилюючись за рідну тітку [4, с.43]. А у творі «Італійка» читаємо про Марію, яка «*підперезана смутком*», відірвана від родини [4, с.101]. Оригінальна метафора орудного відмінка передає глибину відчуття страждання головної героїні. За тлумачним словником, *підперезувати* – *затягувати, підв'язувати або опоясувати ремнем*. І якщо жінка *підперезана смутком*, то він звідусіль навколо неї, ще й затягнув душу й тіло. Але ж він може стиснути занадто сильно, завдати дужчого страждання.

Письменниця змальовує в оповідках людей різного віку, які зазнають розпачу, туги та складних випробувань долі. Марійка («Кульбаба») – дівчина, яка «вмивалася нелегкими роками жіночої долі». У дитинстві захворіла, почали дражнити однолітки. Ще більшого болю зазнала, дізнавшись про одруження коханого. Навіть вирішила поїхати за кордон, щоб почати життя з чистого паперу, але іноді почуття сильніші. Жінка таки повертається, нарешті поєднується з коханим, що викликає захват у спостерігачів їхньої зустрічі. Авторка вдало передає цю подію метонімічною конструкцією «**десятки рук** аплодували їхній вистражданій любові» [4, с.80].

Знаходимо в аналізованих творах і метафоричні конструкції на позначення позитивних почуттів: щастя, радості, надії. Не знайдеться таких людей, які б не сподівалися на краще. У кожного своє розуміння щастя. Для героїв досліджуваної збірки «Калинове намисто жіночої долі», більшість з яких жінки, воно в простих буденних речах, пов'язаних з родиною: здоров'ям близьких, сімейним добробутом, затишком, коханням, особистим спокоєм. Авторські метафори яскраво допомагають

увиразнити ці емоції, потреби. Так, Марія з твору «Італійка», рано овдовівши, згадує перші роки подружнього життя, усвідомлює, що тоді *«літала на крилах щастя»*. Проте доля мала інші плани, тож жінка *«не нажилася», «не судилося купатися в жіночому щасті»*. Тож Марія *«втягувалася в буденність життя», «живила душу й тіло світлим спомином про щасливі дні»* [4, с.102]. А в оповідці «Ясик» *«щастям накрило подвір'я»* Віри Задорожної, коли вона почула в слухавці знайомий подих і слова чоловіка, якому вимолила в Бога життя [4, с.65]. Вдячний своїй бабусі парубок Максим («Лікарка»), бо вона для нього *«нагледіла щастя»*, познайомивши онука з гарною дівчиною Надійкою [4, с.11]. Зазнають цілковитого задоволення й Сергій і Марійка («Кульбаба»): розведені долею й матір'ю героя, зустрівшись через роки, вони пробачають один одному, отримують другий шанс на *«вистраждану любов» (метафоричний епітет)*. Закохані буквально *«занурені в купіль щастя»*, що досить символічно для нашого народу й пов'язано з віруванням людей в очищення водою й обрядом хрещення, оновлення. І це опосередковано сприяло й очищенню материнської душі, яка завинила перед закоханими. Метафорично виражено змальовує авторка неньчині очі, *«сповнені щастя й спокути»*, що *«умивалися слізьми, раділи зустрічі найдорожчих»*. [4, с.80].

Продуктивними для репрезентації концепту «Почуття» є й метафори з номінативом *надія*: *«в душі дівчини жевріла надія»* [4, с.48], *«подарувала надію на щасливе дитинство»* [4, с.43], *«пробивався промінчик надії»* [4, с.69]. Іntenція радості виражена в метафорах: *«серце закалатало радістю»* [4, с.39], *«чуже життя насувалося radoцями»* [4, с.67]. Безмежжя людських відчуттів, які творять своєрідний умовний простір, закладене в метафорі *«зворушливістю защеміло коло серця»* [4, с.41].

Героїв оповідок часто засмоктують проблеми, біль та розпач, але вони постають сильними людьми, які вміють боротися та долати перешкоди на шляху. Іноді біль буває занадто гострим, але вміння приглушувати його дає змогу жити далі, що авторка оповідок майстерно передає численними метафорами на позначення концепту «Почуття».

Метафорична сфера ЛЮДИНА знаходить виявлення у творах письменниці й в концепті «Тіло». Він відображає авторське уявлення про навколишній світ як про організм людини в його зовнішніх фізичних формах і представлений конструкціями з компонентами *серце, очі, обличчя* тощо, у яких буденні вислови досить часто замінюються несподіваними лексичними поєднаннями. Найбільша кількість метафор, виявлених у творах збірки, пов'язана із *очима*, що нам видається цілком закономірним, адже в народі завжди побутувала думка, що очі – дзеркало душі людини: зазирнувши в них, пізнаєш її саму. Та й в українській символіці знаходимо підтвердження цього. Так, у збірці «Калинове намисто жіночої долі» читаємо: «сіро-голубі **очі випромінювали життєщастя**» [4, с.71], «знаю ціну чекання, бо не один рік **виплакувала очі** за батьком твоїм» [4, с.68], «**оченята** донечки **іскрилися барвінковим цвітом**» [4, с.39], «**синь очей**» [4, с.91], «**вмивалася сльозами** правди» [4, с.92], «**змахнула з очей сум**» [4, с.23].

Інколи авторка не безпосередньо вживає лексему *очі*, а використовує метафори-перифрази, у яких ця частина тіла сприймається на асоціативно-символічному рівні, зокрема в образах *води* та *рослин*: «**сльози викотилися з голубих озерець**» [4, с.90], «заглядала **небесними озерецями** в душу» [4, с.49], «**глянула незабудками** в саму душу» [4, с.31], «**навпроти Оксани зацвіло двома незабудками**» [4, с.54], «**вицвілі волошки** (евфемізм) **зрослися розчуленістю**» [4, с.7].

Нами простежено, що у творах авторки наявні антропометафори, у яких утілено ознаки національної ментальності, зокрема такі: поміркованість, розважливість, розум («**очі мудрості**») [4, с.91], уміння бачити незвичайне в звичайному («**милувалася веселковістю ...очима вбирала красу**») [4, с.50], чуттєвість, уміння за окремими деталями розуміти глибокий зміст («**голубі очі... припорошені війною, випромінювали задуму**» [4, с.61].

Яскраво вербалізує концепт «Тіло» й номінатив *серце*, метафоричні конструкції, побудовані на використанні останнього, часто пов'язані з перенесенням ознак з однієї сенсорної сфери на іншу (метафора-синестезія): аудіальна «**бриніли струни серця**» [4, с.44], кінестичні «**калатає серце**» [4, с.45], «**стукотить радістю зустрічі його серце**» [4, с.39].

Опосередковано з концептом «Тіло» пов'язані й метафори з лексемою *думки*. Ці тропи в метафоричній КС підкреслюють сутність героїв, їхній душевний стан, акцентують, що в людині поєднуються тілесне й духовне: «**думки відганяли сон**» [4, с.48], «**вервечка думок калейдоскопічно змінювалася**» [4, с.43], «**шугали в голові думки**» [4, с.89], «**із задуми вивів дотик рук сина**» [4, с.41].

Знаходимо в оповідках і чимало зовнішніх портретних деталей, в основі яких метафоричні сполуки, зокрема метафоричні епітети: «**зморишки, зрошені безсонням і слізьми**» [4, с.62], «**обличчя, обціловане веснянками**» [4, с.39], евфемізм: «**змережена роками щічка**» [4, с.39], метонімія: «**висунулося обличчя у веселих окулярах**» [4, с.43].

Близькі до образу *очей* і метафори з номінативом *сльози*, що репрезентують концепт «Плач»: «**сльози болем полилися на альбом**» [4, с.61], «**сльози стікали розпачем і безвихіддю**» [4, с.69], «**дати волю сльозам**» [4, с.9], «**сльоза скотилася згорьованим спомином**» [4, с.101].

Використовує авторка й семантичні можливості слів. Так, в оповідках знаходимо метафори зі словом *умиватися*, ужитим у кількох лексичних значеннях. Читаючи такі конструкції, переконуємося, що сльози здатні викликати різні почуття. Можемо навіть простежити градацію емоцій: «**пережите вмивалося слізьми**» (під враженням осмислення минулого) [4, с.47], «**очі матері вмивалися слізьми**» (від довгоочікуваної радості) [4, с.80], «**Ромена вмивалася сльозами правди, які танули на платті в роменах**» (найвища інтенсивність вияву почуттів) [4, с.92]. У Ярини («Зозуля») «**сльози градом сипалися додола**» [4, с.95] після того, як закінчила розмову з донькою: мати не мала можливості бачитися з дітьми. Цією гіперболізованою метафорою авторка передає сильний біль, який огорнув усі закутки душі жінки. Сльози ніби падають у велику безодню, ніхто не може їх побачити, немає людини, яка може підтримати в тяжку хвилину.

В оповідці «Кульбаба» очі Марійки – «**голубі озерця**», з яких «**викотилися сльози**» [4, с.80]. Лексема *озерця* підсилює символіку голубого кольору, що означає таїну, пізнання світу, чесність, добру славу, вірність, а разом з тим викликає почуття холоду, тож вона є виправданою для змалювання глибоких та болючих почуттів,

якими пройнялася дівчина, зраджена коханим: голубі глибокі очі дівчини сповнені суму, тривоги.

Протилежним вище зазначеному є концепт «Сміх», що допомагає увиразнити вагомість подій чи щирість почуттів героїв (*«Незрадливим на все життя залишився усміх, ніжний, рідний»*) [4, с.61]. Метафоричні конструкції, які репрезентують цей концепт, багаті на авторські новотвори: *«Юрії [батько та син] зустріли її разом сонцеусміхом»* [4, с.49], *«чоловік... вигравав білозубим усміхом»* [4, с.45], *«життєусміхнена доля»* [4, с.53], *«усміх не сходить з його обличчя»* [4, с.53].

Отож, наведені приклади метафоричних сполук, виділених у творах збірки «Калинове намисто жіночої долі», у яких згадуються частини тіла людини (*очі, серце, руки*) і пов'язані з ними поняття, вдало репрезентують концепт «Тіло» та уяскравлюють індивідуальну метафоричну КС.

Робимо висновок, що широко представлена в оповідках авторки мегасфера «Людина» увиразнена метафоричними конструкціями, які дуже важливі у світогляді мисткині. Серед концептів-репрезентантів цієї мегасфери домінантними є «Життя» та «Душа». Герої оповідок Г.Гузовської-Корицької постають сильними людьми, наділеними глибокими почуттями, здатними долати перешкоди. Для змалювання цілісного образу людини, що є поєднанням біологічного й духовного, письменниця широко використовує різноманітні метафоричні конструкції. Серед антропоморфних метафор знаходимо приклади класичних метафор, генітивних, персоніфікацій, метонімії, метафоричних епітетів, які увиразнюють метафоричну МКС. У мегасфері ЛЮДИНА чітко простежується індивідуально-авторська позиція, здатна пробудити національно вагоме в душах читачів.

2.2. Метафори на позначення мегасфери СОЦІУМ

Перелік традиційних понятійних сфер метафоричного поля СОЦІУМ, що включає *соціальні групи, соціальні взаємини*, на нашу думку, може бути розширений за рахунок складових *рід, сім'я, родинні стосунки*. Такий підхід умотивовуємо тематикою й проблематикою досліджуваної збірки Г.Гузовської-Корицької. Мегасфера СОЦІУМ в аналізованих творах письменниці репрезентована такими

концептами: «Родина», «Війна», «Ментальність», «Чужина», «Україна», «Мистецтво», які представлені неоднаково широко.

В оповідках Г.Гузовської-Корицької поняття РОДИНИ концептуалізоване як універсальна духовна цінність. Сім'я відіграє вагоме значення в житті героїв оповідок збірки «Калинове намисто жіночої долі». У їхніх родинях не завжди панує гармонія, але вони все одно люблять, чекають та вірять одне в одного, що підкреслено метафоричними конструкціями: *«вмокаючи щастя зустрічі в радість повернення, вона запросила до господи»* [4, с.1], *«щастя повернення й зустрічі витало навколо них»* (подвійна метафора) [4, с.6], *«він влетів в альтанку й обіймами накryw батьків»* [4, с.50], *«залишіть і мені порцію обнімашек»* [4, с.39], *«щем згадок про рідних»* [4, с.35], *«я вже й не сподівалася відчувти родовідну теплінь»* [4, с.6].

У метафорах мегасфери «Соціум» на позначення концепту «Родина» авторка використовує традиційну народну символіку. Так, пара голубів є *«двостатевою творчою силою – коханням, творенням»* [21, с.186], що становить запоруку щасливого сімейного життя. У творі «Ясик» рідний дім змальовується авторкою за допомогою оригінальної метафори-перифразу: *«голуб'ятня повниться життям»* [4, с.62], яку розуміємо так: *голуби* – чоловіче й жіноче начало, *голуб'ятня* – домівка, а *життя* – діти й онуки – їхнє продовження.

В оповідці «Італійка» тітка Марія згадує дітей, гортаючи сторінки родинної реліквії – сімейного альбому. *«Перед нами постає стрічка часу української родини: сонцеусміхненої, життєрадісної, сповненої надії на довге й щасливе життя»* [4, с.103]. Ця соціоморфна метафорична конструкція допомагає читачеві уявити, як *«родинна стрічка»* з часом ніби нанизуює події маленькими намистинками, утворюючи таким чином багату сімейну історію.

Початок нової родини – це завжди щось непередбачуване. У людини іноді виникають думки, що все може скінчитися, навіть не почавшись. Для Романи, героїні однойменної оповідки, це новий досвід у житті, вона хвилюється, що між нею та хлопцем може стати минуле, яке завадить розвитку їхніх стосунків. Через оригінальну метафору, яку авторка вкладає в уста Андрія, розуміємо, що доля вже

пов'язала закоханих, їх минуле буде *«не поміж, а разом»*, що це тільки *«перша квітка [їхнього] роменового поля»* [4, с.91]. Виправданим, на нашу думку, є використання символічної рослини. Ромена – символ правди, невинності, щирості романтичних мрій. Письменниця дає надію, що попри багато випробувань, кохання змінить життя на краще.

Силу кохання Г.Гузовська-Корицька передає й такими соціоморфними метафоричними конструкціями: *«рідні тінями злилися воєдино»* [4, с.60], *«вони зрослися радощами й печалями»* [4, с.10], *«доля спеленала їхнє життя кольорами веселки»* [4, с.11], *«велике бажання вивести у світ доньок, які посипалися з великої любові»* [4, с.101], *«погляд зігріває кожну родину»* [4, с.3].

Письменниця часто використовує у творах образ-символ райдуги, зокрема й утілюючи концепт «Родина». Так, в оповідці «Лікарка» читаємо: *«Доля спеленала їхнє життя кольорами веселки»* [4, с.11]. У наведеній метафорі авторка показує радість сімейного щастя, яку відчують герої, пройшовши багато випробувань долі. Надія на краще живе в їхніх серцях. Кольори веселки свідчать про шанс на довге, сповнене яскравих барв щасливе майбутнє разом, адже ж *«доля спеленала»* їх.

Використання у творі «Ясик» метафори орудного відмінка *«Рідні тінями злилися воєдино й застигли в німій тиші»* [4, с.60] допомагає письменниці увиразнити мегасферу СОЦІУМ, розповісти про спорідненість душ і міцний зв'язок між донькою та матір'ю. Жінки ніби розуміють одна одну без слів, здогадуються, про що кожна з них думає, які тривоги їх переслідують. Використання в метафоричній конструкції лексеми *«злилися тінями»* допомагає авторці сказати, що рідним, можливо, не вистачило духу обійнятися, але знаходилися вони так близько, що тіні, упавши на землю, виконали це за них – злилися воєдино. І добре, коли поруч є людина, яка зрозуміє з пів слова, якій можна відкрити душу без маски, яка вислухає, підтримає та допоможе в скруті.

У творі «Софійка» йдеться про те, що жінка та чоловік за довгі роки подружнього життя пізнали найщиріші почуття, не мають сумнівів, що родинне щастя залишиться з ними до останніх днів: їхній *«півстолітній годинник життя наближав до золотих років»* [4, с.50]. Оригінальна генітивна метафора увиразнює

щасливу кінцівку, показує, що з роками не згасли найніжніші почуття героїв, готових любити одне одного до останнього подиху.

Чільне місце в змалюванні індивідуальної метафоричної концептосфери письменниці посідає й концепт «Війна». Авторка живе тут і зараз, що позначається на тематиці її оповідок, особливостях розгортання сюжету. Вимоглива письменниця й у відборі лексичного матеріалу. Вона ненав'язливо вплітає в художнє полотно творів метафори, що асоціюються в читача з болісним сьогоденням (події на Сході), сумним минулим (війна в Афганістані) та репрезентують концепт «Війна». «Східне пекло» [4, с.3] – саме такий перифраз використовує мисткиня, змальовуючи сучасні воєнні події, учасниками яких є українці. І цим підкреслює нестерпність, жахливість умов, у котрих виборюють волю, прагнучи миру і єдності, її країни.

Г.Гузовська-Корицька порушує проблему війни, уособлюючи останню як бунтаря, який діє наперекір усім, установлюючи свої правила. На фронті не важливо, ким ти був раніше, головне думати про те, як урятувати життя – власне та близьких людей, і не віддати ні клопотя рідної землі, і не збайдужіти до чужого болю. Саме таку думку прочитуємо в *персоніфікації* «**Життя на війні пише свої правила**». Цей постулат письменниця вкладає в думки головної героїні твору «Джейн», а відтак – і читача [4, с.18]. Щоб уціліти, іноді треба ризикнути власним життям, швидко зорієнтуватися та допомогти тим, хто цього потребує, підбадьорити, стати з ними одним цілим. Такими ж є й герої твору «Ясик» – Іван та Сергій. Свідомі українці за власним бажанням їдуть на Схід допомагати співвітчизникам. Отримавши дипломи лікарів, тепер пліч-о-пліч «**тримають оборону порятунку солдатських життів**» [4, с.62]. Цією метафорою авторка наголошує на жертвності героїм твору, готових рятувати себе та близьких.

Змальовуючи головну героїню твору «Джейн», яка для зміцнення духу перед від'їздом на Схід приходить на славетну землю предків-запорожців, авторка для відтворення емоційного стану Лесі підсилює *персоніфікацію парцеляцією*, яка допомагає виразніше передати стан тривоги, переживання, сум'яття жінки: «**Услід їм втішено дивилася Хортиця, глибоко просякнута козацьким духом. Вона благословляла. Вірила в переможене повернення**» [4, с.16]. Довершують загальну

картину *метафоричні епітети «просякнута козацьким духом», «переможне повернення»*. Образ Хортиці – *символу* вільного українського козацтва – стає для бійців стимулом для здобуття перемоги, мотиватором до стійкості, приводом не здаватися. Ця земля нагадує їм, як предки-козаки боролися за свободу, власні права, за вільне життя, бажаний мир.

Метафоричні конструкції на позначення концепту «Війна» вирізняються влучністю й емоційно наповнені: *«куля обірвала життя»* [4, с.38], *«вбита розпачем і тугою»* [4, с.38], *«зламала війна не одного»* [4, с.31], *«війна вкрала і юність, і здоров'я»* [4, с.60].

Гіркота втрат під час війни в аналізованих творах письменниці акумульована в лексемі *біль*. Завдяки їй метафора-метонімія *«Афганістан болем пройшовся по родині»* [4, с.64], уособлення *«війна болем врізалася»* [4, с.40] гіперболізовано підкреслюють, що у воєнний конфлікт втягнуті не лише ті, хто безпосередньо знаходяться на передовій, а і їхні рідні, у серцях яких довго не згасає відлуння трагедії.

Звертаємо увагу на те, що метафорична картина світу, у якому проблеми вирішуються зброєю, виважена письменницею до дрібниць. Авторка змальовує образи жінок, які мають надію на повернення чоловіків, синів, онуків. Вони знають, що хлопці вистоять. *«Уже третій рік зустрічає сонце надії на сході»* Андрій, онук головної героїні з оповідки *«Учителька»* [4, с.4]. Хлопець пішов на війну, а бабуса сподівається на зустріч, випрошує в Бога його повернення. Символічно, що в основі метафори сполука *«сонце надії»*: як сонце піднімається на сході, так і надія не полишає чоловіка саме на Сході (лексема *схід* має подвійне значення: і сторона горизонту, і частина території України). І оскільки по-іншому, як зі сходу, сонце не починає своєї ходи, тож є надія, що мир у країні таки буде.

Війна часто повертає долі людей в інше русло. Так, в оповідці *«Таміла»* у родинне життя Олесі та Тараса *«майдан і війна внесли корективи»*(персоніфікація) [4, с.29]. Тарас пішов на фронт та отримав поранення, Олеся допомагала хлопцеві, стала для нього надійною опорою. Але все ж таки вони витримали випробування долі, і це дало їм стимул жити.

Тож у змалюванні мегасфери СОЦІУМ концепт «Війна» за повнотою розкриття метафоричної картини світу посідає вагоме місце й засвідчує активну громадянську позицію авторки.

Відтворюючи в оповідках картину українського світу, авторка приділяє значну увагу зображенню концепту «Чужина», адже герої Галини Гузовської-Корицької завжди прагнуть кращої долі для себе та для близьких. Одних обставини змушують їхати на фронт, опановувати нову професію, а інших – зазнати гіркоти чужини. Часто проблеми сьогодення спонукають персонажів оповідок покинути рідний край та шукати щастя далеко від рідного дому («**недоля погнала на чужину**» [4, с.51]), але таланить, на жаль, емігрантам не завжди («**чужина зустріла непривітно**» [4, с.51]). «**Нелегка доля тих, хто покинув рідну землю**» [4, с.35], – зазначається в оповідці «Таміла», і цю думку влучно підтверджує метафора «**жити між двома світами**» [4, с.33]. Хоча поїздка на чужину може й подарувати зміни на краще. Наприклад, Таміла поїхала за кордон заради інтересу, але «**життя закрутило**» [4, с.33]: навчання в університеті, знайомство з цікавими людьми, заснування волонтерських організацій задля підтримки українців. Таким чином героїня не тільки покращила свої умови існування, а й допомогла співвітчизникам знайти своє місце на новій землі.

Різні ситуації трапляються в житті емігрантів. За допомогою метафоричних конструкцій авторка показує складність долаття перешкод. Так, в оповідці «Незабудка» батько Ярини поїхав на заробітки аж у Лондон («**Англія заманила не одну душу за океан**» [4, с.70]), щоб дати дітям можливість мати вищу освіту, «**здоров'я втратив, зате дітей вивчив – хоч вони не будуть бідувати**» [4, с.70], зіткнувся з труднощами улаштування на роботу за спеціальністю, як і багато інших емігрантів. Андрій «**подався у світи**», виснажливо працював на будівництві, а потім і його сестра влаштувалась гувернанткою в українську родину – «**старалась, в руках усе горіло**» [4, с.70].

Зазначені метафори на позначення концепту «Чужина» увиразнюють тяготи закордонного життя, скрутні обставини, у яких іноді опиняються люди, ті жертви, на

які вони йдуть, щоб потім відчувати смак щасливого повернення, бо *«багато хто з України живе думкою про неї»* [4, с.32].

Наявні у творах аналізованої збірки Г.Гузовської-Корицької й метафори на позначення концептів «Україна» та «Мистецтво», однак вони представлені не дуже широко. Так, в оповідках читаємо: *«Хортиця потопала в призахідній задумі»* [4, с.14], *«Втішено дивилася Хортиця, просякнута козацьким духом»* (конвергенція епітета, персоніфікації, метафори орудного відмінка) [4, с.16], *«...це була людина, яка жила з Україною в серці»* (поєднання метонімії та класичної метафори) [4, с.32].

Метафори на позначення концепту «Мистецтво» асоціативно пов'язані з концептом «Україна», перегукуються з фольклором, народною символікою: *«почали оживати картини домашніх концертів»* [4, с.46], *«скрипка берегла родинні таємниці»* [4, с.46], *«задзвеніла музика журавлиної пісні повернення до коханої»* [4, с.40], *«повстанські пісні до цих пір живуть у серці»* [4, с.34].

Авторську манеру письма Г.Гузовської-Корицької вирізняють метафори, в основі яких національні традиції та звичаї. Етнокультурне сприйняття дійсності мисткинею виражене в концепті «Ментальність». Стилiстично марковані метафоричні конструкції його втілення є самобутніми світоглядними матрицями.

Однією з основних рис психологічного складу українця, за Д.Чижевським, є кордоцентризм – перевага серця над розумом [17]. Життя за покликом серця представників нашого народу зумовлює їхню надзвичайну сентиментальність, що виявляються в метафорах оповідок як на рівні позитивних емоцій (*«приїзд дітей вдихнув живильність»* [4, с.40], *«вона змогла знайти стежинку до серця»* [4, с.43], *«розповідь взяла за живе»* [4, с.47]), так і негативних (*«Дівчина дала волю своїм почуттям: вила, стогнала, зрешуючи таємницю, яку повідала мама, сподіваннями»* [4, с.61]), *«за слізьми не бачила білого світу»* [4, с.43]).

Наявні у творах і метафоричні конструкції концепту «Ментальність», які підтверджують толерантність, гостинність, щирість, сердечність українців: *«вона [тітка Марія] прочинила двері гостинності»* [4, с.101], *«Софійчині підтримка й*

опіка перекрили шлях до втечі» [4, с.47]), «вони зрослися людськістю» [4, с.4], «вона [Світлана] і зараз серце нашої команди»).

Варто зазначити, що більшість ментальних рис українців, що відбилися в метафорах оповідок, а саме: працелюбність, турботливість, хазяйновитість, повага до традицій, смиренність, антеїзм перегукуються з концептами «Тіло», «Почуття», «Душа», «Життя» або входять до конвергенційних сполук, репрезентованих в інших розділах дослідження.

Мегасфера СОЦІУМ яскраво доповнює загальну МКС, дає можливість читачам краще відчувати атмосферу життя українського народу та поринути в його духовний світ. Вона представлена різними концептами, з-поміж яких найпоширенішими є «Родина» та, на жаль, «Війна», що свідчить про сучасність досліджуваного текстового матеріалу, його актуальність. Оригінальні метафоричні конструкції, використані авторкою, увиразнюють її активну громадянську позицію, виявляють глибоку любов до Батьківщини.

2.3. Метафори на позначення мегасфери ТВАРИННИЙ СВІТ

Флора й фауна майстерно відтворені в текстах Г.Гузовської-Корицької й реалізовані за рахунок *метафоричних* можливостей. Зооморфні та фітоморфні метафори часто входять до *конвергенцій*, оживають під пером письменниці, провокують думку читача, повертають обличчям до рідної природи, сприяють вихованню естетичного смаку тощо. Звертаємо увагу на ґрунтовне знання авторкою символіки рослинного й тваринного світу, уміння пробудити глибинні підвалини душі, оживити національні корені.

Мегасфера ТВАРИННИЙ СВІТ в оповідках авторки представлена одним концептом – «Птахи». На позначення цього концепту письменниця використовує образ журавля (класичну метафору «*журавлиний ключ розсікав піднебесся*» [4, с.38], перифраз «*білозубим щирим усміхом випурхнув її журавлик*») [4, с.39]. В українській символіці цей птах є символом рідної землі, вірності. Письменниця наділяє його ще й іншими значеннями. Так, в оповідці «Журавка» авторка асоціює птаха з родинним щастям, душею. Чоловік головної героїні загинув на фронті, а

життя дівчини почало повнитися чорними барвами – з радісним минулим *«відлетів її журавель у вічність»* [4, с.39]. Евфемізм *«відлетів у вічність»*, тобто без вороття, підкреслює трагізм ситуації й глибину сприйняття Яриною смерті коханого. У цій же оповідці авторка змальовує несподіваний приїзд сина жінки як *«радість журавлиної зустрічі»*, тим самим підкреслюючи значення події для обох родичів та щирість їхніх почуттів. Таким чином в одному тексті письменниця майстерно використовує прийом контрасту в змалюванні образу журавля, завдяки чому розширює межі символічного значення цього птаха.

У процесі дослідження авторського тексту нами виявлено типові асоціації зазначеного метафоричного концепту «Птахи», які класифікуємо так: динаміка (*«літала на крилах щасливої жіночності»* [4, с.38]), переміщення, наближення (*«роками сусідають прибульці» (про журавлів)* [4, с.39], час, тривалість (*«скільки років пролетіло»* [4, с.56]).

Хоч зооморфні метафори й не широко репрезентовані в оповідках, але їх використання допомагає Г.Гузовській-Корицькій відтворити красу природи та душевний стан героїв. Здебільшого вони виражають авторські уявлення про свободу, натхнення, родинний затишок.

2.4. Метафори на позначення мегасфери РОСЛИННИЙ СВІТ

Мегасфера РОСЛИННИЙ СВІТ представлена в текстах аналізованої збірки концептами «Дерева», «Кущі», «Трави». Метафори, наявні в оповідках, широко відтворюють питому українську флору.

З-поміж фітоморфних метафор чимало конструкцій на позначення концепту «Дерева»: Оксана Петрівна *«підпирала роки яблунею»* [4, с.92], для вчительки *«груша була єдиною подругою»* [4, с.3], око Оксани *«вишеньки цвітом милують»* [4, с.58], дівчину *«вразив вишневий сад»* [4, с.55] .

Герої Г.Гузовської-Корицької намагаються знайти щастя та підтримку в дрібницях, часто звертаються до природи, наснажуючись її силами. Саме це відбувається з героїнею твору «Учителька» Оксаною Петрівною, самотність і поважний вік якої увиразнюють такі метафори: *«[жінка] підпирала старість*

*грушею», яка «була єдиною вірною подругою з тих пір, як вона пустила коріння в цьому селі» [4, с.3]. Багато років чекала героїня чоловіка, а потім онука, не сподіваючись на чийсь підтримку. Тож дерево мало для неї важливе значення. Звертаємо увагу на те, що в народній символіці **груша** – символ довголіття, вічного кохання. Це дерево стало для героїні рідним: надією на повернення найдорожчого, подругою, з якою можна поділитися своїми думками, секретами і яка підтримає морально й фізично.*

Авторка вживає метафори, в основі яких лексема *верба*. Це дерево в народі є символом родинного вогнища, жіночої сили, бога Сонця. В оповідці «Незабудка» читаємо про те, як Ярина дочекалась коханого після довгої розлуки, пробачила його за те, що не зв'язувався із нею довгий час: *«Стара верба стала свідком спокути Генріха, який випрошував прощення в Ярини за довгі місяці мовчання» [4, с.73].* Через асоціацію з біблійним фразеологізмом «спокутувати гріхи» авторська метафора емоційніше відтворює глибокі почуття закоханих: час не завадив їм відчувати родинне тепло, дівчина зрозуміла, що не хоче відмовлятися від свого щастя.

На використанні народної символіки побудовані й метафори, які репрезентують концепт «Кущі»: персоніфікація *«калина тішила око» [4, с.53],* метафоричний епітет *«п'янкий запах бузку додавав щему» [4, с.47],* конвергенція *«розкішний кущ манив білими квітами» [4, с.9].*

В оповідці «Журавка» ідеться про те, що *«калина була безмовним свідком радощів і печалей» [4, с.38]* у житті Ярини та її родичів. В українській символіці *калина* – уособлення рідної землі, отчого краю. Авторка персоніфікує рослину, щоб показати вагомість родини для головної героїні. Калина спостерігала за важкими моментами життя Ярини, ставши єдиною підтримкою для неї, особливо коли через смерть сина на війні жінка була *«вбита розпачем і тугою» [4, с.38].*

Метафорично змальований і *кущ шипшини*, який *«розкішно розкинувся посеред луку» [4, с.20].* Ця рослина є символом здоров'я, молодості, краси та кохання, тому в тексті увиразнює почуття головних героїв твору «Лялька», які любили проводити час у полі біля цього куща. У сім'ї Ярини та Любомира царять

кохання та взаєморозуміння, члени родини піклуються одне про одного, підтримують у складні хвилини, допомагають у побуті.

Поодинокими вкрапленнями представлений в оповідках авторки концепт «Трави»: *«незабудками світився Ясик»* [4, с.65], *«глянули вицвілі волошки»* [4, с.3], *«пшениця щедриться»* [4, с.39], *«килим ярини»* [4, с.38], *«доріжка губилася у п'яних пахощах чебрецю, м'яти, полину»*, [4, с.20].

У творі «Лялькарка» читаємо, що *«з поміж ясно-жовтих квіток виглядали голубі петрові батogi»* [4, с.22]. Батogi ще здавна відомі цілющими властивостями. Головна героїня Ярина через смерть близьких має болючу рану на душі, яка ще ятрить. Ця рослина стає маленькою втіхою для жінки, дає зрозуміти, що ця рана ніколи не загоїться, але згодом буде трохи легше.

Метафорична конструкція-перифраз *«вицвілі волошки зросилися розчуленістю»* перегукується з концептом «Тіло» [4, с.7], оскільки в ній ідеться про дещо потьмянілі від віку *очи* вчительки. Вони сповнені життєвого досвіду й «зрошені» сльозами від розчуленості. Письменниця асоціює очі літньої жінки з волошками, які в народній символіці означають людяність, доброту серця. Завдяки цій метафорі читач може краще зрозуміти характер старенької, її чуттєвість, уявити зовнішність героїні, а можливо, згадати власну бабусю.

В аналізованій збірці Г.Гузовської-Корицької МКС представлена розмаїттям авторських метафор, вибудованих на основі використання *рослинних символів* (любисток, пшениця калина, шипшина та інші), пов'язаних з Україною. Це надає читачу можливість не лише глибше зрозуміти авторський задум, краще пізнати характери героїв, усвідомити витоки їхніх учинків, а й ідентифікувати їх як носіїв суто ментальних рис.

2.5. Метафори на позначення мегасфери ЧАС

Індивідуальна метафорична картина світу збірки оповідок Г.Гузовської-Корицької широко представлена мегасферою ЧАС, що пов'язана з часовими відрізками. Вона репрезентована такими концептами: «Місяць», «Рік», «День», «Доба».

Найповніше представлений у творах авторки концепт «День», який реалізується у двох аспектах: день як частина доби та як проміжок часу, що дорівнює 24 годинам. Означений концепт в аналізованих оповідках відтворюють метафори з яскраво вираженим емоційним контентом: від підкреслено-оптимістичного до мінорного звучання: «*нависав над світом, п'янив спогадами*» [4, с.67], «*день просився в кімнату щебетом соловейка*» [4, с.72], «*день виграє ніжними осінніми барвами*» [4, с.3], «*день усміхався айстрами, тривожив душу дзвінками*» [4, с.5], «*потягнулися дні*» [4, с.55], «*дні тягнулися в розпачі*» [4, с.53].

Так, завдяки персоніфікації, посиленій градацією, авторці вдається передати повноту дня та його насиченість подіями: «*День усміхався айстрами, тривожив душу дзвінками, залишав надію на пам'ять*» [4, с.5]. Метафорична конструкція, у якій використовуються назви квітів, уточнює час подій – сонячний вересневий день; активізує ситуацію через метафору «*тривожив душу*»: онук мав зателефонувати бабусі з фронту. Ця мить для головної героїні була сповнена радості очікування, бо невдовзі вона зможе почути голос рідної людини та полегшено видихнути: ще живий. Тому за глибинним змістом цієї метафори можемо позиціонувати день як доленосний образ, який спонукає любити, чекати та вірити в кращі часи.

Лексема *день* може асоціюватися зі знаковою подією, закарбується в пам'яті надовго. Так, наприклад, для героїні твору «Незабудка» це знайомство з коханою, яку він постійно згадує, що виразно ілюструє метафора: «*Він [день] нависав над світом, п'янив спогадами й уселяв надію, що ось-ось на порозі постане рідна фігура*» [4, с.67]. Ярина уже рік як чекає коханого із заробітків, мати тисне на доньку, хоче віддати заміж за нелюба. Дівчину в той самий час охоплює відчуття смутку через довге мовчання хлопця. Тож метафорична конструкція увиразнює щире почуття – справжнє кохання. У цій же оповідці читаємо: «*Перший літній день просився в кімнату щебетом соловейка*» [4, с.71]. У наведеній метафорі соловейко постає вісником щастя й своїм співом пророкує радісну подію в житті родини. І справді, наприкінці твору закохані зустрічаються після довгої розлуки й залишаються разом.

Звертаємо увагу й на оригінальну метафору – натяк на домінування минулого над майбутнім – *«До кімнати напрошувався новий день, однак, з учорашніми думками»* [4, с.61].

Концепт «Доба» не обмежений часовим проміжком *день*, а доповнюється авторкою іншими, улюбленим з яких для письменниці є *надвечір'я*: персоніфікації *«надвечір'я опускалося»* [4, с.41], *«надвечір'я заглядає у віконце»* [4, с.10], *«післядощове надвечір'я, окутане запахом ясику, заглянуло на гостину»*, [4, с.59] *«весняний вечір постукав у віконце»* [4, с.41], *«вечір тягнув за хвіст тривогу»* [4, с.10], *«вечір насідав на плечі»* [4, с.87], *«пустивши сон на повіки»* [4, с.84], *«післяобіддя залягло тишею»* [4, с.36]. В оповідці «Лялькарка» *«весняне надвечір'я»* було *«окутане пахоцями бузку»* [4, с.9] тієї миті, коли Надійка та Василина Петрівна *«зрослися radoцями й печалями»*. Ці метафори уяскравлюють змальовані події, надають вагомості пережитому героїнями разом. Бузок же для жінок стає символом надії, що колись вони зможуть бути щасливими.

Поодинокими хрономорфними метафорами представлено концепти «Рік» та «Місяць»: *«рік потягнув за собою рій проблем»* [4, с.41], *«роки болю й зневіри»* [4, с.78] *«місяці неспокою»* [4, с.67].

Для повноти створення індивідуальної МКС письменниця звертається до мегасфери ЧАС. Найчастотнішими метафоричними конструкціями, що представляють цю мегасферу, є уособлення /персоніфікації, які письменниця використовує в оповідках, щоб надати історії більшої емоційності, щоб читачі краще зрозуміли події та почуття, які переживають герої. Здебільшого хрономорфні метафори символізують плин життя, невідворотність долі, мудрість сприйняття персонажами пережитого. Найяскравіше мегасферу ЧАС репрезентує концепт «День».

2.6. Метафори на позначення мегасфер НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ та АРТЕФАКТ

До понятійних сфер метафоричного поля НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ належать такі: фізичні та атмосферні явища, космічні, земні, водні об'єкти, корисні копалини,

камені. У процесі дослідження малої прози Г.Гузовської-Корицької нами виявлено такі концепти, які відтворюють мегасферу НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ: «Вода», «Світло», «Вогонь», «Метал», «Простір».

Найяскравіше представлений в аналізованих оповідках метафоричний концепт «Вода», який відбиває авторське уявлення про рух та розвиток усього існуючого. У мовній картині світу Г.Гузовської-Корицької він об'єктивується метафорами з лексемами *хвиля, литися, текти, пливти, танути*, що ґрунтуються на різних асоціаціях. Наприклад, переміщення, динаміка (*«розкішне волосся хвилею спадало на плечі»* [4, с.49], *«хвиля спогадів накрила душу»* [4, с.29]), ставати невидимим (*«зимові дні спливали талим снігом»* [4, с.10], *«час спливатиме швидше»* [4, с.28], *«життя тане»* [4, с.53]), інтенсивність (*«теплий літній ливень став оздоровленням»*), вияв об'єкта (*«пропливали краєвиди»* [4, с. 51]).

У концепті «Вода» можна виокремити підконцепт «Дощ», частотність використання якого вмотивовуємо народознавчим підґрунтям оповідок й глибиною думки письменниці, яка зросла в узвичаєному українському середовищі, де плекалися традиції, національний дух. У цьому підконтексті поняття *вода* здебільшого використовується в прямому значенні: *«літній дощ почав заганняти під дах все живе»* (уособлення) [4, с.50], *«квіти струшували сльози негоди»* (конвергенція) [4, с.63], *«дощова щирість»* [4, с.59], *«дощова пелена»* (метафоричні епітети) [4, с.101]. Привертає увагу авторський неологізм, що лежить в основі метафоричного епітета *«пізньовесняна дощовитість»*, який надає тексту («Ясик») поетичної вишуканості, допомагає простежити індивідуальне творче начало митця [4, с.59].

Концепт «Світло» репрезентований в оповідках авторки трьома підконцептами: «Сонце», «Веселка», «Блискавка». У метафоричних конструкціях, що представляють підконцепт «Сонце» відбиваються давні вірування про те, що предмети неживої природи наділені душею, тому можемо припустити, що вибір авторкою персоніфікацій обумовлений її обізнаністю з народнопоетичними творами: *«сонце впевненіше бралося за роботу»* [4, с.48], *«сонце заповзало на сідало»* [4, с.67], *«промінь несміливо доторкнувся до обличчя дівчини»* [4, с.11].

Не дивно, що в метафоричних конструкціях авторка часто використовує символічний образ веселки: *«веселка на землю кидає міст»*, [4, с.50] *«миттєвості літньої грози змінилися веселкою»* [4, с.50], *«родина милувалася веселковістю»* [4, с.50]. Це не випадково, бо у веселці стародавні слов'яни бачили міст, яким ангели сходять на Землю. Наприклад, у кінці твору «Софійка» *«миттєвості літньої грози змінилися веселкою»*, бо родина Ковальчуків пережила багато випробувань долі [4, с.50]. Авторка підкреслює, що після грози завжди буде веселка, яка принесе світлу смугу й надію на краще.

Персоніфікації, які репрезентують підконтекст «Блискавка», надають тексту емоційного забарвлення й роблять читача безпосереднім учасником МКС: *«кинулися блискавиці врізнобіч метаючи злість»* [4, с.101], *«на допомогу метнулася блискавка»* [4, с.56].

З концептом «Світло» логічно пов'язаний концепт «Вогонь», що обумовлено використанням природної стихії як джерела світла. Аналіз творів Г.Гузовської-Корицької виявив наявність не тільки загальноприйнятих інтерпретацій смислових наповнень концепту «Вогонь», а й переосмислених авторкою: вогонь-світло (*«одинокі зоріла хатинка, підмигуючи вікнами-світлячками»*), вогонь-світло небесних світил (*«промінчик сонця цілився загадково в дівчину»* [4, с.49]), вогонь-людина (*«все горіло в її руках»* [4, с.50], *«гаряча сльоза вирвалася на волю»* [4, с.47]), вогонь-емоційний стан (*«зігрілася вашим приїздом»* [4, с.42], *«жеврило сподіваннями матері»* [4, с.41]).

Оригінальними є абіотичні метафори на позначення концепту «Простір», в основі яких сприйняття *овида* як сідала. Авторка логічно поєднує в цьому перифразі неорганічний й органічний тваринний світи, наголошуючи на гармонійності Всесвіту: *«Сонечко все впевненіше вибирало місце на небесному сідалі, зализуючи сліди грози»* [4, с.63], *«Воно [сонце] спокійно, без суєти заповзало на сідало, обіцяючи завтрашній спокійний день»* [4, с.67].

Концепт «Метал» в авторській метафоричній КС містить уявлення про асоціативні властивості – про щось цінне, вартісне: *«золоті руки творили дива»* [4, с.52], *«золото років батьків Юрія»* [4, с.49]. Цими метафорами

Г.Гузовська-Корицька наголошує на ментальній рисі українців – працьовитості та високому поцінуванні життєвого досвіду людини.

Картина українського світу збірки Г.Гузовської-Корицької «Калинове намисто жіночої долі» широко представлена в таких понятійних сферах, як-от: одяг, предмети побуту, інструменти, військові атрибути, предмети релігійного культу, продукти харчування, будівлі, друковано-рукописна продукція. Однак для їхнього змалювання авторка послуговується здебільшого такими художніми засобами: епітетами, тавтологією, порівняннями. Тож метафор на позначення концепту АРТЕФАКТ незначна кількість, і в основному вони стосуються повсякдення українців, відтворюючи емоційний стан героїв оповідок, їх спорідненість з рідною землею: «*подвір'я заціпеніло*» [4, с.46], «*подвір'я наповнювалося радістю*» [4, с.50], «*ворота різонули нелюдським стогоном*» [4, с.43].

В оповідці «Романа» письменниця відтворила одне з народних повір'їв, пов'язане зі святом Івана Купала: «...*на Купайла купаются тільки русалки*», людині не можна. Використовуючи артефактну метафору-перифраз «*йому [Павлові] все-таки вдалося вирвати її [Роману] з рук водяних німф*», письменниця майстерно поєднує знання давньогрецької й української міфологій [4, с.81]. Символічним є використання в метафорі лексеми *німфа*, що тлумачиться як *наречена*, адже герої твору в майбутньому поєднуються.

Отож, мегасфери НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ та АРТЕФАКТ у МКС представлені метафорами, що, попри їх незначну кількість, відіграють важливу роль для цілісного сприйняття читачем довкілля й часто пов'язані з *метафоричною символікою* природних явищ. Метафоричне поле НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ найяскравіше представлено концептами «Вода» та «Світло». У художніх тропях цих концептів простежується така тенденція: дощ – це випробування, які випадають на долю героїв, веселка – це оцінка їхніх докладених зусиль, а іноді – жертв, на які вони пішли заради себе та близьких.

Отже, проведене дослідження оповідок збірки «Калинове намисто жіночої долі» Г.Гузовської-Корицької підтвердило розмаїтість індивідуальної метафоричної концептофери письменниці. В аналізованих творах представлені сім мегасфер, як-от:

ЛЮДИНА, СОЦІУМ, ТВАРИННИЙ СВІТ, РОСЛИННИЙ СВІТ, НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ, ЧАС, АРТЕФАКТ. Водночас зазначаємо різний ступінь їх репрезентації. До того ж, нами виявлено й градування концептів у межах однієї мегасфери (Додаток Б). Аналіз творів продемонстрував, що мисткиня з неоднаковою частотністю використовує різні типи таких метафоричних конструкцій: класична метафора, уособлення/персоніфікація, генітивна метафора, метафора орудного відмінка, метафора-метонімія, ланцюжки метафор, метафоричний епітет, перифраз (Додаток В).

РОЗДІЛ 3

КОНВЕРГЕНЦІЯ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ МЕТАФОРИЧНОГО ТЛА

ОПОВІДОК

Аналіз оповідок Г.Гузовської-Корицької засвідчив, що письменниця вправно володіє художнім словом, ретельно добирає образотворчі засоби, уміє в межах лише одного речення висловити глибоку думку, спровокувати читача на роздуми,

викликати бажання розкодувати авторський задум. Це вдається мисткині завдяки посиленню метафоричних сполучень іншими художніми засобами – тобто завдяки конвергенції.

Конвергенція художніх засобів простежується в усіх метафоричних концептах, створених авторкою, і представлена варіативно. Зокрема часто поєднується кілька метафор, метафори посилюються порівняннями або гіперболами, епітетами тощо: *«сестра втопилася в болячках»* (метафора+гіпербола), *«полоскаючи надії в круговерті думок»* (поєднання метафор) [4, с.48], *«прошмигнула нотка жалю»* (метафора родового відмінку+ уособлення) [4, с.45], *«вмивалася нелегкими роками дівочої долі»* [4, с.74] (уособлення+епітет+метафора родового відмінка).

«[Вітерець] щемливим спомином заглядав в усі закутки душі, настирливо заставляючи збирати до купи розсипані намистинки жіночої долі», – так змальовує письменниця стан душі головної героїні Ярини в оповідці «Журавка», поєднуючи в цьому простому за будовою реченні метафоричні епітети *«щемливий спомин»*, *«настирливо заставляючи збирати»*, уособлення *«вітерець заглядав спомином»*, гіперболу *«в усі закутки»*, метафори *«закутки душі»*, *«намистинки жіночої долі»* [4, с.37]. Завдяки такій комбінації художніх засобів, ключові з-поміж яких – метафоричні конструкції, авторці вдається увиразнити стан героїні, відтворити її сум'яття, розгубленість, показати контраст між минулим та майбутнім Ярини, спровокувати зацікавленість читача до розгадки причини такого стану жінки, витоків переживань, дізнатися про кожну доленосну намистинку, зібравши їх до купи, як коштовну прикрасу. Ми звернули увагу на таку тенденцію авторської манери письма: на початку твору метафоричні сполуки відтворюють щемливі спогади про минуле або сучасні проблеми. Перенесення, використовувані впродовж твору, допомагають авторці яскравіше змалювати, як люди долають проблеми, а в кінці (здебільшого через образи-символи) показують, як з'являються надії на сімейне або власне щасливе майбутнє.

Яскравий зразок конвергенції виділяємо й в оповідці «Журавка». Життя чоловіка Ярини обірвала «сліпа куля», діти виїхали за кордон *«пізнавати науку та практикуватися на чужих полях»*. Не на таку долю вона сподівалася. Через те, що

жінка залишилась одна, їй було складно впоратися з усіма хатніми справами, тому й *«рік потягнув за собою рій проблем»* [4, с.41]. У цій конвергенції авторка використала персоніфікацію (*«рік потягнув»*) та гіперболізовану метафору (*«рій проблем»*). Завдяки такому поєднанню художніх засобів письменниця увиразнює складність обставин, з якими зіткнулася героїня, і ніби співчуває жінці. Уособлюючи лексему *рік*, авторка змушує замислитися над тим, як сильно час змінив життя Ярини, скільки бід, проблем приніс у її життя та як багато важливих речей він у неї відібрав.

Складною була й доля тітки Марії з оповідки «Італійка». Якось до жінки напросилася переночувати дівчина. У них зав'язалася розмова. Тітка Марія повідала, як рано овдовіла, що потрібно було годувати сім'ю, тому не залишалося іншого виходу, як їхати на заробітки до Італії. Незнайомка пройнялася почутим від заробітчанки: *«прокручувала стрічку життя тітки Марії, яке рясніло вибоїнами її жіночої долі»* [4, с.104]. Через поєднання метафори *«стрічка життя»* та подвійної метафори *«життя рясніло вибоїнами долі»*, епітета-символу *«жіноча доля»* авторка передає, наскільки боляче було героїні зносити удари долі, розуміти, що сама позбавила себе щастя, якого прагне кожна жінка: бачити, як зростають її діти, мати повноцінну сім'ю.

Отже, аналіз використання в МКС конвергенцій засвідчує, що вони виступають засобом вираження психологізму в оповідках Г.Гузовської-Корицької, допомагають виявити емоційний стан героїв та індивідуальну творчу манеру авторки. Завдяки використанню цього прийому мисткиня створює яскраві образи, що допомагають читачеві пізнавати світ крізь призму метафоричного художнього слова.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження творів збірки «Калинове намисто жіночої долі» Г.Гузовської-Корицької нами підтверджено, що метафоричність виступає невід'ємним складником ідіостилю мисткині. Письменниця активно послуговується метафорою для досягнення експресивного ефекту та з орнаментальною метою – надання твору естетичного забарвлення, а також для всебічного втілення мовної

картини світу. Аналізований матеріал підкреслив змістовий національно-культурний компонент метафоричних конструкцій, представлених в оповідці.

Нами виявлено, що ядро індивідуальної метафоричної концептосфери у творах Г.Гузовської-Корицької утворюють метафоричні поля ЛЮДИНА та СОЦІУМ. Вужче представлені мегасфери РОСЛИННИЙ СВІТ, НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ, ТВАРИННИЙ СВІТ, ЧАС. Найменше репрезентоване метафоричне поле АРТЕФАКТ.

Широко представлена в оповідках авторки мегасфера «Людина» увиразнена метафоричними конструкціями, які важливі у світогляді мисткині. Серед концептів-репрезентантів цієї мегасфери домінантними є «Життя» та «Душа». Для змалювання цілісного образу людини, що є поєднанням біологічного й духовного, письменниця широко використовує різноманітні метафоричні конструкції, які увиразнюють метафоричну МКС. У мегасфері ЛЮДИНА чітко простежується індивідуально-авторська позиція, здатна пробудити національно вагоме в душах читачів. Найбільш важливими для письменниці постають такі реалії, як життя, родина та любов. На основі означених цінностей розкриваються всі інші.

Мегасфера СОЦІУМ, що представлена різними концептами, з-поміж яких найпоширенішими є «Родина» та «Війна», яскраво доповнює загальну МКС. Оригінальні метафоричні конструкції, використані авторкою, увиразнюють її активну громадянську позицію, виявляють глибоку любов до Батьківщини.

Метафорична сфера ТВАРИННИЙ СВІТ репрезентована в оповідках лише концептом «Птах» і допомагає письменниці відтворити красу природи, народне уявлення про птахів та душевний стан героїв.

В аналізованій збірці Г.Гузовської-Корицької МКС представлена розмаїттю авторських метафор, вибудованих на основі використання рослинних символів, що надає читачу можливість глибше зрозуміти авторський задум, краще пізнати характери героїв. Метафори, що репрезентують концепти: «Дерева», «Кущі», «Трави», широко відтворюють питому українську флору.

Для повноти створення індивідуальної МКС письменниця звертається до мегасфери ЧАС. Здебільшого хрономорфні метафори символізують плин життя,

невідворотність долі, мудрість сприйняття пережитого персонажами. Найяскравіше мегасферу ЧАС репрезентує концепт «День».

Метафори, що репрезентують НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ та АРТЕФАКТ, попри незначну кількість, відіграють важливу роль для цілісного сприйняття читачем довкілля й часто пов'язані з *метафоричною символікою* природних явищ. Метафоричне поле НЕОРГАНІЧНИЙ СВІТ найяскравіше представлено концептами «Вода» та «Світло».

Частотність використання в оповідках різного виду метафоричних конструкцій, а саме: антропоморфних, соціоморфних, зооморфних, фітоморфних, абіотичних, артефактних, хрономорфних – є неоднаковою й пропорційна повноті представлення мегасфер у текстах збірки.

Дослідження оповідок продемонструвало, що авторка активно послуговується різноманітними типами метафоричних конструкцій, але з відмінною частотністю, зокрема в текстах нами виділено такі види метафор та метафоричних сполук: класична метафора, уособлення/персоніфікація, генітивна метафора, метафора орудного відмінка, метафора-метонімія, ланцюжки метафор, метафоричний епітет, перифраз.

Найбільш широко простежується вживання класичної метафори. Це зумовлено посиленою увагою авторки до чуттєвої сфери героїв творів, тому абстрактні поняття (любов, радість, сум, хвилювання тощо) набувають зримого звучання саме в цих художніх тропях. Авторка активно послуговується метафорою орудного відмінка, що посилює семантичний відтінок окремих слів. Перед читачами творів Г.Гузовської-Корицької завдяки використанню цього типу метафоричних конструкцій постає яскрава емоційна картина, що допомагає уявити героїв або місця подій. Досить часто в авторському тексті використано й генітивну метафору, що надає оповідкам поетичної виразності, допомагає читачеві простежити особливості бачення світу письменницею, уявити образно-метафоричне тло як індивідуальне творче начало митця. Оригінальністю вирізняються метафори-перифрази, що є цікавими типами щодо творення й змістового наповнення аналізованого тропу. Завдяки їхньому використанню авторці вдається надавати об'єктам змалювання

вагомого значення, у наслідок чого історія оповідок сповнюється новими настроями та барвами. У метафорах-персоніфікаціях, що широко використовуються авторкою, відбиваються анімістичні вірування українців, за якими предмети неживої природи мають душу, здатні до оживлення. Це підтверджує, що підґрунтям створення цих художніх засобів є фольклорні надбання, українська міфологія, національний світогляд, з котрими авторка глибоко обізнана. Високою частотністю вживання вирізняється метафоричні епітети, що підкреслюють творчу індивідуальність письменниці, емоційність сприйняття світу. Метафори-метонімії авторка використовує як художні вкраплення в полотно твору. Комплексне асоціативне уявлення про картину світу, створену письменницею, уяскравлюють конвергенції, широко репрезентовані в оповідках.

Цілком самобутня індивідуальна мовна картина світу Г.Гузовської-Корицької знайшла відбиття в збірці оповідок «Калинове намисто жіночої долі». ІМКС представлена різноманітними метафоричними конструкціями, що наближають читача до первісних витоків народу, допомагають ідентифікувати письменницю як справжню українку й водночас є питомою ознакою ідіостилю мисткині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вайсгербер Л. Родной язык и формирование духа. Москва: Едиториал УРСС, 2004. 406 с.
2. Вардзелашвили Ж. А. Метафорические номинации в языковой картине мира. Санкт-Петербургский государственный университет и Тбилисский государственный университет. Научные труды. Серия: филология. 2001. С. 32–37.

3. Герц Г. Принципы механики, изложенные в новой связи. / Жизнь науки. Антология вступлений к классическому естествознанию. Москва, 1973.
4. Гузовська-Корицька Г. Калинове намисто жіночої долі / Галина Гузовська-Корицька. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2020. 106 с.
5. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг.ред. В.П.Коцура, О.І.Потапенка, В.В.Куйбіди. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015.
6. Кононенко В. Українство в словесній символіці / В. Кононенко // Мовознавство: тези та повідомлення III Міжнародного конгресу українців. Харків: Око, 1996. С. 229–231.
7. Кравцова Ю. В. Метафорическое моделирование мира: поэзия и проза. Киев: Изд-во НПУ им. М. П. Драгоманова, 2011. 360 с.
8. Краткий словарь когнитивных терминов. / под общ. ред. Е. С. Кубряковой. Москва: Филол. фак. МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
9. Літературознавчий словник-довідник / За ред.: Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-ге вид., випр., допов. Київ: Академія, 2007. 752 с.
10. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Минск: ТетраСистемс, 2008. 272 с.
11. Метафорична картина світу та її місце у системі світів / Н.В. Чендей // Культура народів Причорномор'я. 2007. № 110, Т. 2. С. 276-277. Бібліогр.: 16 назв.
12. Попова И. Метафора и метонимия в семантическом освещении. Начало. Москва, 1995. (№.3). С. 17-25.
13. Прутник Е. Промови, що змінили світ. Харків: ФОЛІО, 2009, С. 124–128.
14. Сімонок В. П. Іншомовна лексика в українській мовній картині світу. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. № 1127.
15. Сімонок В. П. Мовна картина світу: взаємодія мов. Харків: Основа, 1998.

16. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970—1980.
17. Смітюх Г., В. Стрілецький. Україна сакральна: минуле, сьогодення, майбутнє. Київ: Знання України, 2006. 36 с.
18. Телія В.М. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. Москва: Наука, 1988. С. 173—204.
19. Теория метафоры / под ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журинской. Москва: Прогресс, 1990. 257 с.
20. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово, 2000. 624 с.
21. Черкашина Т. Т., Л. С. Суздальцева, Н. С. Пермякова. Язык как словесная номинация способа познания мира. Научный результат. Вопросы теоретической и прикладной лингвистики. Т.4, №1, 2018.
22. Черненко О. І. Концептополе духовні цінності в ідіостилі Віктора Бойка: дис. канд. філ. наук: 035 Філологія /; Харків. нац. пед. ун-т ім.Г.Сковороди. Харків, 2021. 272 с.
23. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. Київ, АртЕк, 1998. 336 с.

Додаток А РОЗМАЇТТЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ Г.ГУЗОВСЬКОЇ-КОРИЦЬКОЇ ЗА
ЗБІРКОЮ «КАЛИНОВЕ НАМИСТО ЖІНОЧОЇ ДОЛІ»



Додаток Б ГРАДУЮВАННЯ КОНЦЕПТІВ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ОПОВІДОК
Г.ГУЗОВСЬКОЇ-КОРИЦЬКОЇ



"Життя", "Душа", "Почуття", "Тіло", "Плач", "Сміх".



**"Родина", "Війна", "Чужина", "Ментальність",
"Україна", "Мистецтво".**



"Птахи".



"Дерева", "Кущі", "Трави".



"День", "Доба", "Місяць", "Рік".



"Вода", "Світло", "Вогонь", "Метал", "Простір".

Додаток В

**Частотність використання видів метафоричних сполук в оповідках
Г.Гузовської-Корицької (збірка «Калинове намисто жіночої долі»)**



